శ్రీగణేశాయ నమః॥ జగన్నాథచక్రవర్తివిరచితపంచలక్షణీవ్యాఖ్యాసంరంభే రామేశంభట్ట శుభమస్తు॥ అవిఘ్నమస్తు॥ గ్రంథసమాప్తి॥
శ్రీమజ్జగన్నాథగురుచరణాంభోజే మచ్చిత్తభృంగోऽస్తు॥ అనుమానం న ప్రమాణం ప్రమితికరణతావచ్ఛేదకధర్మశూన్యత్వాదితి చా-
ర్వాకాః॥ అనుమానం ప్రమాణం ప్రమితికరణతావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వాదితి నైయాయికాః॥ అత్ర మధ్యస్థః పురుషః అనుమానం ప్ర-
మాణం నవేతి విప్రతిపత్తిః తచ్చానుమానాప్రామాణ్యం కథం సిద్ధ్యేత్ తత్ర ప్రామాణ్యాసిద్ధ్యర్థం చార్వాకోక్తహేతౌ స్వరూపాసిద్ధ్యాది దోషో-
ద్భావనం కర్తవ్యం కృతే చ అయం హేతుర్దుష్ట ఇతి జ్ఞానే అప్రామాణ్యం న సిద్ధ్యతీతి వక్తవ్యం అత్ర వదంతి చార్వాకాః॥ భవదుక్తవ్యాప్తిప్రకారకని-
శ్చయస్వరూపహేతుః స్వరూపాసిద్ధః వ్యాప్తిప్రకారకనిశ్చయజనకసామగ్ర్యభావాదిత్యాశంకాయాముక్తవ్యాప్తిగ్రహోపాయశ్చేతి॥ ఏవం
చ వ్యాప్తిప్రకారకసామగ్రీ తిష్ఠతీతి జ్ఞానే జాతే హేతౌ అసిద్ధత్వజ్ఞానాత్ ప్రామాణ్యమేవ సిద్ధ్యతి॥ గదాధర్యాం స్తోకవృత్తముపాసతీతి॥ అత్ర-

భూంధార్త్రోః సి[illegible]ద్ధఃకత్వేన స్మిత్తుమహాః తీత్యర్థః స్యాత్ తథాచోత్పన్నస్య ధూమమాత్రమపి స్మితేః సత్వాద్వ్యాప్తినిశ్చయరూపధర్మిసిద్ధ్యాస
వత్త్రవృత్తిః చారశంకా ఉపాదకత్వం ధూమసంగతిరితి భావః। వ్యాప్తిగ్రహోపాయస్త్వేవ దానీమితి। అత్ర ఏవకారో అప్యర్థకః। వ్యాప్తిస్వరూపని
రూపణం చ వ్యాప్యనుమానప్రామాణ్యోపపాదకత్వాత్। ఏవం చోభయోరపి ప్రామాణ్యవిధేయకానుమితిజనకత్వాద్దేతుభయోరేకకాలావచ్ఛే
దేన వక్తుమశక్యత్వేన ద్వయోర్మధ్యే అన్యతరద్వక్తవ్యం తత్ర వినిగమనావిరహదశాయాం ప్రతిజ్ఞావిషయత్వమేవ వినిగమకమితి వ్యాప్తిగ్రహో-
పాయప్రతిపాదనమేవకర్తవ్యం। తత్పురిత్యుచ్యవ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణాచ్చ అప్రతిజ్ఞాతార్థకథనరూపమర్థాంతరం భవతీతి భావః। ఏతావన్మా
త్రమేవనార్థాంతరపదార్థః కింతు ప్రతిజ్ఞావిషయీభూతః ప్రతిజ్ఞావిషయీభూతార్థాప్రయోజకార్థకథనమేవ అర్థాంతరప-
దార్థః। తథాచ దీధితౌ సమారబ్ధత్వాద్వినా వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనప్రయోజకత్వస్యైవ వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణేప్రతిపాదనాం

స్యాధ్యానంతరమతిభావః ॥ సమారబ్ధేతి ॥ సమిత్యుపసర్గాద్దుర్బలసాఫల్యం తస్యాఅబ్జూవర్ణశరభధాత్వర్థత్వఅదృశ్యతావస్యయః అత్రప్రకృతావాద్యత్వంచ
స్వవిషయకకృతిధ్వంసాసమానకాలీనత్వంతత్రస్వపదార్థశేషతాఅధాతూంత్రరత్తప్రత్యయార్థయోర్భూతత్వంవిషయత్వేతత్రవర్తమానత్వంస ద్వం వ
ప్రతియోగిత్వరూపఖభూతత్వ్యంప్రకృత్యర్థనిరుక్తకృతాంవస్యయః ప్రతిష్ఠితంలింగంపూజయేదితిశ్రుతౌ అప్రతిష్ఠితలింగస్యపూజాయాగత్వేసా
౧ త్వర్థభూతప్రతిష్ఠాయాంత్యక్తప్రత్యయార్థభూతత్వభూతత్వాన్వయస్యఅవశ్యందర్శనాత్ తాదృశకృతేఅపరక్తప్రత్యయార్థైకద్రే
క్రై శవిషయకాయామన్వయః నిరుక్తప్రత్యయార్థస్యచావాకాంక్షితమతాత్ప్రామాణ్యవాద్యపత్తాజ్ఞానధర్మికాప్రామాణ్యప్రకారకజ్ఞా
నానుకూలవ్యాపారరూపపరమతనిరాకరణాపూర్వకస్వైయ్యాయికాభిమతప్రామాణ్యవిధేయకానుమానోద్దేశ్యకానువింత్యనుకూ
లవ్యాపారరూపస్వమతవ్యవస్థాపనరూపపరీక్షాయామభేదసంబంధేనాన్వయః పరీక్షాపదార్థపరీక్షానిరూపితస్యఅభేదసం

బంధేన కారణోపదార్థైకదేశకారణతాయామన్వయః కారణం పదార్థస్య వ్యాప్తిగ్రహోపయోగిత్వప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారరూపవ్యా
ప్తిగ్రహోపయోగిత్వప్రతిపాదనే అభేదాన్వయః వ్యాప్తిగ్రహోపయోగిత్వప్రతిపాదనపదార్థే తన్నిరూపితత్వస్య నిదానపదార్థైకదేశనిదానత్వే అభేదే
నాన్వయః నిదానపదార్థస్య పరమతనిరాకరణపూర్వకవ్యాప్తిస్వరూపవిషయకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారరూపవ్యాప్తిస్వరూప
నిరూపణపదార్థే అభేదేనాన్వయః తస్య ద్వితీయార్థవిషయతాయాం నిరూపితత్వసంబంధేనాన్వయః। తస్యాః వ్యాప్తిస్వరూపవిషయ
కకృతిధ్వంసాసమానకాలీనకృతిరూపలడర్థవర్తమానత్వే ద్వితీయార్థస్వరూపసంబంధేనాన్వయః। తస్యాశ్చాఖ్యాతార్థకృతావాశ్రయత్వే
నిరూపితత్వసంబంధేనాన్వయః తస్య మయాకారే అన్వయః నన్వేతావతాదినేతి తృతీయాన్తార్థనన్వేతావతాదిగ్రంథఘటితదస్య వ్యాప్తిస్వరూపని
రూపణాత్। అన్వయః తథా చ సకలవర్తమానధ్వంసప్రతియోగ్యాదిస్వవిషయకకృతిధ్వంసాసమానకాలీనకృతివిషయతావదభిన్నా

వాక్యార్థిమతాప్రామాణ్యవ్యాప్యవత్త్వజ్ఞానధర్మికాప్రామాణ్యప్రకారకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారోత్తరకాలీనత్వేయవ్యాప్యయు
కాభిమతప్రామాణ్యవిధేయకానుమానోద్దేశ్యకఅనుమిత్యనుకూలవ్యాపారనిరూపితాభిన్నకారణతావచ్ఛేద్యవృత్తిరూపో
పాయప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారనిరూపితకారణతావచ్ఛేదకతానిరాకరణపూర్వకవ్యాప్తిస్వరూపవిషయకజ్ఞానా
౨ నుకూలవ్యాపారనిరూపితవిషయితావద్వృత్తమానస్వవిషయకకృతిధ్వంసాసమానకాలీనకృతినిరూపితాశ్రయత్వవా
న్గాలికారణ ఇతి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధకత్వమితి ॥ అనుమానప్రామాణ్యపరీక్షాయాం నిష్పన్నత్వం కావతః ॥ పురఉపస్యతదాన్వి
ధకవ్యాప్తిగ్రహప్రతిపాదనే వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణౌచిత్యేన [illegible]కాఖవతితద్ద్వారానిర్ధారసమారంభైతి । సమారబ్ధత్వా
విశేషణదానేతు తత్ప్రత్యయాంతసమారబ్ధత్వపదస్య తద్వృత్తివిషయతాపత్తేః తయా తస్యచ పరిష్కృతత్వేన అద్య

హృతివిషయీభూతపక్షతాయాః అనిష్టత్వేన అనిష్టత్వజ్ఞానస్య నిష్టత్వజ్ఞానప్రతిబంధకతయా నిష్టత్వప్రమయాం
లక్షణం కార్యతాః। అనుకూలాదిసవ్యాప్తిప్రసక్తిర్యత్ర తిపాదనాదా నైరర్థక్యశంకాయాః అనవకాశాత్ అలక్షణనిరూపణస్యాపి
వశ్యకత్వాదిత్యర్థః। సమానాధికరణ్యేన నిష్ఠత్వవిశేషణాందేయమితి కస్యచిదాశంకాం దత్తః। శంకాంపరిహరతి వ్యాప్తిరత్యారభ్య పక్షతా
విశేషణాంతమితి। అంతగ్రంథస్య తేనైతాత్పర్యం। పరపక్షతేతి। పరేబాహ్యాః కాః। తన్మతం అప్రామాణ్యవిధేయకానుమితిః తన్నిరా
కరణం అప్రామాణ్యవిధేయకానుమితిజనకఅప్రామాణ్యవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానవిషయవ్యాప్తివిఘటకానుమానలోకవ్యాపా
రః। సచ వ్యాప్తిలక్షణే వ్యాపకస్వరూపాసిద్ధ్యేయితి శబ్దప్రయోగః। తత్పూర్వోక్తం స్వమతవ్యవస్థాపనమిత్యాదికం గ్రంథజని
లక్ష్యం। నతదన్యావశ్యకత్వప్రదర్శనాయేతి। తదన్యావశ్యకత్వప్రదర్శనాయ తద్విశేషణం సాధితమిత్యర్థః। తథాపీతి। వ్యాప్తి

౧ గ్రహోపాయస్య వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనస్య ఆకాంక్షితత్వాత్। అవసరసంగత్యా తద్వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనం తదేవ్యాంబి
తం వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమేవోపజీవ్య తథాహి ఘటజనకం ద్రవ్యం ద్రవ్యజనకం తంతు ఇతి వాక్యేన ఘటజనకద్రవ్యత్వజన్యద్రవ్య
యోః కార్యకారణభావసంబంధః భానం సంభవః। తథా అనుమానప్రామాణ్యోపపత్తయే కారణీభూతవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపా
౪ దనాకాంక్షాయాం వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణానంతరం సవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనం యుక్తమితి యుక్తపురుషస్య ప్రమః తస్య వ్యాప్తిస్వరూ
పనిరూపణం వ్యర్థమితి వ్యర్థత్వశంకానిరాసాయ తద్వ్యాప్తిగ్రహోపాయకథనం తం విశేషణం। తథా చ తయోః సంబంధజ్ఞానం సం
భవతి తత్ప్రతిబంధకమితి భేదజ్ఞానమూలకవ్యర్థత్వశంకాయాం నావకాశః। పాతు రీతి క్రమేణ వ్యభిచారానువృత్తి-
చారజ్ఞానాభావసహకృతసహచారజ్ఞానం వ్యాప్తిగ్రాహకమిత్యాకారికాయా వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపత్తేః తదనుకూల

శబ్దప్రయోగస్యైవ వ్యాప్తిగ్రహోపాయం యత్ప్రతిపాదకశబ్దార్థత్వేన చ వ్యాప్తిస్వరూపమప్రతిపాద్య వివక్షం శక్యత ఇతి కథం। అ
వశ్యకత్వప్రతిపాదకగ్రంథసంగతిరితి చేన్నత్యా। అర్థానుసంధానపూర్వకో యః వ్యభిచారజ్ఞానాభావసహకృతసహచార —
జ్ఞానం వ్యాప్తిజనకమితి శబ్దప్రయోగః। తస్య ఘటకీభూతవ్యాప్తిస్వరూపజ్ఞానం వినా వక్తుమశక్యత్వాదితి భావః॥ నిరూప-
ణీయత్వసంగతిరితి। వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణాత్ తత్ర సిద్ధాంతవ్యాప్తిగ్రహణాత్ తజ్జ్ఞానరూపశబ్దజనకధారారూపమహాస్యాత్ అత్రోచ్యా
త ఇత్యాకరచర్చయా ఆదినిరూపణం తద్గ్రంథస్య సత్త్వాత్ ఆదినేతి వృత్తిమయూఖార్థాభేదేన అసహం అన్వయోపాధిత ఇతి వ్యాప్తిస్వరూపనిరూ
పణీయతేనేన పాంచత్వేనమితాన్యస(?) ... ఆరభతే ... అవ్యాప్తి ప్రకార ... ఇత్యర్థకత్వేన తత్ర విషయతాసంబంధేన-
వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణాస్యాత్ అస్వయోగసత్త్వాత్ ఆదినేతి త్రియాద్యర్థ విషయత్వాత్ పిరాక్షా(?) అన్వయోగసత్త్వాత్ ఆది పూర్వపక్షః।

గ్రంథవిషయకత్వేతి। సిద్ధాంతగ్రంథవిషయకత్వస్యాబాధితత్వాన్న కాప్యనుపపత్తిరితి భావః। నను వ్యాప్తిస్వరూపం నిరూప-
యతీతి కథ్యతే పినన్వితాద్యాది। నేత్యుత్తరత్రాపి యస్యార్థో విషయత్వమేవాస్తు తస్య చాంక్షిత్వాదర్థస్యాత్ర ప్రత్యయో నబాధిత ఏవేతి చేన్న తత్పంల
ద్రాఘ్యర్థ ఏవాన్వయబ్ధాత్వాదిశమయో రిహాస్త్రాంః ననువ్యాప్తిపక్షగ్రంథయోర్భిన్నః। అత్రావ్యుత ఇత్యాది సిద్ధాంతగ్రంథాభిన్నః। తయోరేకత్వ
తివిషయత్వం బాధితమిత్యత ఆహ। నిరూపణాస్వపరమతేతి। నిరూపణాస్య పూర్వపక్షగ్రంథసిద్ధాంతగ్రంథపరత్వేపి తత్త్వచ్ఛవ్యవా-
విరోధానుకూలకృతిస్తు భిన్న ఇతి చేన్న తత్వం అభ్యుపేతేరసంభవాను రూంధాత్వవని విషయకత్వస్యానాకస్మికత్వే దృష్టత్వేన ప్రకృతేవిరుద్ధమితి ధ్యే-
యం। తదారంభరూపాపతేత్యపి భావః। తత్త్వాభావతస్యా ఆరంభః యయోరితి బహువ్రీహ్యుత్తరం తత్ప్రత్యయః। తథా చ వ్యాప్తిస్వరూప
నిరూపణావిషయకకృతివిషయత్వం పూర్వపక్షత్వం తద్గ్రంథయోః సంభవతీతి భావః। కేచిత్తు నిరూపణాస్యేతి। శబ్దాధిక్యేనార్థాధిక్యమి

తిన్యాయేన నిరూపణపదార్థస్య పరమతత్త్వం నిరాకరణాత్ స్వసిద్ధాంతే తత్త్రితయరూపతయా తత్ర సద్వితీయాద్యభిన్నత్వస్యాబాధితత్వేనా
నుపపత్త్యభావాదేకాంశేపి వ్యాఘాతః। పరే తు అసంగతమితి। నిరూపణపదార్థస్య నిరుక్తత్రితయరూపత్వేన తత్ర సద్వితీయాద్యభిన్నత్వస్యాబా
ధితత్వేపి తావద్విషయకకృతేరప్రసిద్ధ్యా అసంగతమిత్యర్థః। నిరూపణస్యేతి తథాచాబాధ్యకృతేః స్వవిషయకత్వమితి సిద్ధాంతాస్యాసంగతమితి
భావః। న చ పూర్వమపి కృతిత్వేనాబాధ్యకృతేరప్రసిద్ధ్యా వ్యాఘాతార్థకతయా న తావద్విషయకకృత్యప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం। అబాధ్యకృతిత్వేన తల్లాభా
యైవ అరక్షిత ఇత్యభిహితమితి తత్త్వమితి ప్రాహుః। అస్మైతు అబాధ్యకృతిమాదాయ వ్యాఘాతాద్యప్రయోగాత్ నిరూపయతీత్యాదా
నిరూపణాత్మకకృతేరవ్యాఖ్యాతేన ప్రతిపాదనీయతయా తస్యాబాధ్యత్వాద్యభిన్ననిరుక్తత్రితయవిషయకత్వాభావాదసంగతమిత్యర్థః।
నిరూపణస్యేతి। తథాచ ధాతునా అబాధ్యకృతేరేవ భానాన్నానుపపత్తిరిత్యపి ప్రాహుః। అనుషజ్యమానవ్యాప్తిపదస్య వ్యాపకసామానాధి

కారణ్యాద్యరూపవ్యాప్త్యపృథక్త్వే సిద్ధసాధనం దోషః సాధ్యాభావవృత్తిత్వరూపవ్యాప్త్యపృథక్త్వే తద్భేదరూపసాధ్యస్య వ్యభిచారపదార్థతావ
చ్ఛిన్నరూపపక్షే అసత్వాద్బాధః। సాధ్యవ్యాప్తిభేదప్రతిపాద్యత్వావచ్ఛిన్నభేదః సాధ్యత ఇతి వక్తుం శక్యం తేత ద్భిన్నసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాది
త్వాదిహేతూనాం పమాదకవాక్యఘటకైకధరాంతవ్యాప్తిపదస్య వివ్యాప్తిపదప్రతిపాద్యతావచ్ఛిన్నభేద ఏవ హేతుః। కర్తవ్యః అన్యథా వ్యాపకసా
మానాధికరణ్యవ్యాప్తిభేదస్యాపి తత్వే అప్రసిద్ధ్యా కథం కాసంభవాత్। సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిభేదస్య హేతుత్వే స్వరూపాసిద్ధి
ప్రసంగః। ఏవం చ సాధ్యాసాధ్యాభావో హేతుః కర్తవ్యః తథా చ సాధ్యాపి మ్మోల్లేఖాద్యసిద్ధసాధనమత ఆహ। నానుమితిజనకజ్ఞానవిషయ ఇతి।
అవ్యభిచారపదార్థతావచ్ఛిన్నం లక్షయతి కృత్యేతి నిరుక్తాభావః సాధ్యమితి భావః। నన్వేవమపి ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణధూమవా
న్పర్వతః సర్వం ప్రమేయమిత్యాకారకసమూహాలంబనాత్మకానుమితిజనకజ్ఞానవిషయత్వస్యైవ అవ్యభిచారపదార్థతావచ్ఛిన్న

సత్వాద్బాధః ఏవం ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణం ధూమవాన్ సాధ్యాభావవదవృత్తిధూమవాంశ్చ పర్వత ఇత్యాకారకస

మూహాలంబనజ్ఞానమాదాయాపి బాధో దుర్వారః ఇతి వాచ్యం। నానుమితిజ్ఞానవిషయ ఇత్యస్య అనుమితిజనకతావచ్ఛేదకీభూత

తత్ప్రకారతాశ్రయభిన్నత్వవిశేషకత్వయా న బాధః। న చ వహ్న్యభావవదవృత్త్యాలోకవత్పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకధూమహేతుకస్థ

వెఙాంశమాన ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణం ధూమవాన్ వహ్న్యభావవదవృత్త్యాలోకవాంశ్చ పర్వత ఇత్యాకారకపరా

మర్శీయానుమితిజనకతావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతాశ్రయత్వాద్బాధ ఇతి వాచ్యం। అనుమితిజనకతావచ్ఛేదకాంశే పక్షతావ

చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితప్రకారతాతదాశ్రయభేదసాధ్యత్రయోక్తధూమాంశే

న వక్తవ్యశేషహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాం అనుమితిజనకతావచ్ఛేదకత్వమనిరస్య చరమప్రకారతాయాం తం నిరస్య

నైన పొహ్వాశె ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా అవృత్తి(అను)చరితార్థ్యం సిద్ధాంతసిద్ధవ్యాప్త్యైవ తదుభయావగాహిన్యాః పరామర్శః తదీయవ్యాపకతా-
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః ఐక్యేనానుమితిజనకతావచ్ఛేదకత్వాత్ నిరూపితవిషయతాశ్రయత్వమాదాయ యోబాధస్త-
స్యాప్యనవకాశః। నచ వహ్న్యభావవద్వృత్తిధూమవత్పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకధూమహేతౌ జ్ఞాయమాన పరామర్శీయవ్యభి-
౭ చారపదార్థనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యప్రకారతాయాః ధూమనిష్ఠవిషయతానిరూపితత్వమస్త్యేవేతి బాధో దుర్వా-
ర ఏవేతి వాచ్యం। ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతావిశేషణాత్ తన్నిష్ఠ దోషః। అత్ర వహ్న్య-
భావవద్వృత్తిధూమహేతుకవహ్నిసాధ్యకస్థలే జ్ఞాయమానవహ్న్యభావవద్వృత్తిధూమవాన్ పక్షవహ్నిసమానాధికరణవహ్న్యభా-
వవద్వృత్తిధూమవాన్ పర్వత ఇత్యాకారకపరామర్శీయవ్యభిచారపదార్థనిష్ఠప్రకారతాయాః ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మక

ధూమనిష్ఠవిషయతానిరూపితత్వాద్వ్యాప్తౌ ధూమవ్యాపారత్వమితి చేన్న । ధూమ'' త్వమాత్రావచ్ఛిన్నత్వస్యాపి ధూమనిష్ఠవిషయతాయాం విశే
షణేఽసత్త్వాత్ । ప్రకృతపరామర్శీయధూమనిష్ఠవిషయతాయాః వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వధూమత్వోభయావచ్ఛిన్నత్వాత్ సత్యేవమపి ధూ
పర్వతే మత్వమాత్రావచ్ఛిన్నత్వవిశేషణాదానే నైవ వహ్న్యభావవద్వృత్తిధూమవత్త్వప్రకారకస్య పరామర్శవిషయతాయాః ధూమత్వమాత్రా
వచ్ఛిన్నత్వాభావాద్వ్యభిచారాసంభవే ధూమత్వావచ్ఛేదకతాసామాన్యవిశేషణం వ్యర్థమితి చేన్న । యత్ర ధూమవ్యాపకవహ్నిసమా
నాధికరణే ధూమవాన్ పర్వత ఇతి పరామర్శీయధూమవిషయతాయా అపి ధూమత్వసామానాధికరణ్యోభయావచ్ఛిన్నత్వా
ద్ధూమత్వమాత్రావచ్ఛిన్నత్వాభావాదసంభవ ఏవ తస్యోక్తదలార్థం ధూమవత్త్వమాత్రావచ్ఛిన్నత్వాచ్చ ధూమత్వేతరనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతా
ఖ్యవిషయతాఽనిరూపకత్వం వక్తవ్యం ఏవం చోక్తస్థలే నాసంభవః తథా చ వహ్న్యభావవద్వృత్తి ధూమవత్పర్వత ఇత్యాకారకాయాం

~~వహ్నిధూమవత్ప్రా~~

వానపరామర్శీయధూమనిష్ఠవిషయతాయా అపి ధూమత్వేతరనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతా అనిరూపకత్వేన తన్నిరూ
పితస్యావ్యభిచారపదార్థనిష్ఠప్రకారతాయాం సత్త్వాద్ధ ఇతి తదవ్యాప్తేః తు ధర్మితావచ్ఛేదకతానాం పృథక్త్వమపి సార్థకం భవతీతి భా
వః। న చ ధూమవత్పర్వతపక్షకవహ్న్యభావవదవృత్తిత్వప్రకారకపరామర్శీయావ్యభిచారపదార్థనిష్ఠప్రకారతాయాం అపి వర్తా
౮ వృశత్వేన బాధ ఇతి వాచ్యం। ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య ధూమవన్నిష్ఠవిషయతావిశేషణత్వేన వాచ్యమితి ప్రతి ధూమప్రమా
నిం ధారణాం పరామర్శస్య ప్రకారత్వాం వాచ్యం। తథా చ వహ్నివ్యాపకధూమవత్సమానాధికరణత్వావ్యభిచారపదార్థావగాహిం ధూమనిష్ఠ న
ప్రముమితిజనకతయా తాదృశావ్యభిచారపదార్థనిష్ఠవిషయతాయా అప్రతాదృశత్వేన బాధ ఇతి వాచ్యం। ప్రమాత్వీయత్వనిరూపి-
ధూమనిష్ఠవిషయతాయాం విశేషణతీయత్వాత్ తథా చ ధూమాన్యవృత్తిముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకధూమ

వైతరనిష్ఠధర్మినిరూపితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతానిరూపితధూమపునిష్ఠవిషయతానిరూపితఅనుమితిజనకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశాలిత్వాభా
వః॥ సాధ్యమితానుపపత్తిరితిచాంవశ్య॥ ఏవమపిసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిఘటితాంశే తద్వ్యభిచారపదార్థత్వాభావాపాదనాపాదనః స్యాదితి తత్రప్రత్యే
కం ఉత్త్యభాగాసిద్ధివారణాయ స్వాతంత్ర్యేహేతుత్వపర్యాప్తిసిద్ధాంతత్వాలంబనాన్యత్వఘటనాపేక్ష అనుమితిజనకత్వమితి। సాధ్యాభావవదవృ
త్తిధూమవత్పర్వతవానయం దేశ ఇత్యాకారకవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపితకారణతాశాలితాం ప్రసిద్ధ
స్యత్రవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావః। సాధ్యమిత్యర్థః। సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతాత్ర స్త్రః
వ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నత్వస్యానుక్త్యాపాదకః। స్వాదతః తద్విశేషణం ఘటితపదం పర్యాప్త్యనిప్రవేశాకారణీయ అత్రహేతుపదానుపా
దానే వహ్న్యభావవదవృత్తి పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ వహ్న్యభావవదవృత్తి పర్వత ఇత్యాకారకప

రామశర్మనిష్ఠానుమితిజనకతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నవిషయతావిధయాం అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటిత-
ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసత్వేన బాధః అతః సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాంశే హేతుపదం నిరుక్తస్థలే ఏవ నిరుక్త[illegible]రాంశస్య హేతుత్వే స్వరూపాసిద్ధిరతో
హేతుతావచ్ఛేదకత్వాంశే హేతుపదం ఏవం చ తాదృశజనకతాయాం అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నపక్షవిషయతానవచ్ఛిన్నత్వసత్వేపి
౬ తాదృశపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతావచ్ఛిన్నత్వాభావవత్వేన బాధాభావాన్న స్వరూపాసిద్ధిరితి। న చ ప్రాంతునివిశేషపి వహ్న్యభావవదవృ ౬౦
త్తిధూమవన్నపాశ్రసకాలీనపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయవ్యాప్త్యనుమితిజనకతాయాం బాధాదుద్ధారఏవేతి వాచ్యం॥
అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావస్యైవ సాధ్య
త్వే వక్తవ్యత్వేనాదోషాంశేన చ తథాపి పర్వతో వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవదవృత్తిత్వాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకఘటకత్వం తస్య వ్యాప్తిత్వఘటక

హేతువ్యాపకపక్షవన్నిష్ఠసమానాధికరణావృత్తివన్నిష్ఠాభావవదవృత్తిత్వరూపహేతుతావచ్ఛేదకవద్వ్యాప్యవత్తద్వ్యక్తికాలికసన్నిర్ధర్మితావచ్ఛే
దకపరామర్శజనకతాయాం బాధో దుర్వారః ఇత్యస్యాం సాధ్యసమానాధికరణావృత్తిహేతుతావచ్ఛేదకరూపావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్న
హేతువిషయతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యవచ్ఛిన్నస్యత్వాదితి వాచ్యం ఉపర్యాప్తిం నివేశ్య అవ్యభిచారపదార్థ-
మాత్రపర్యాప్తవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభా
వస్యసాధ్యత్వేన వివక్షణాన్న దోషః న చ తథాపి పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకవహ్నివ్యాప్యాభావవదవృత్తిహేతుక[illegible]స్థలే ఏవ హేతువ్యాపకవ
హ్నిసమానాధికరణావృత్తివహ్న్యభావవదవృత్తిత్వవద్వ్యాప్యాభావవదవృత్తిమానయం పర్వత ఇత్యాంతరాసధర్మితావచ్ఛేదకపరామర్శజన
కతాయాం వ్యాప్తిధర్మితావచ్ఛేదకఘటితావ్యభిచారపదార్థమాత్రపర్యాప్తధర్మితావచ్ఛేదకతాత్మకవిషయతానిరూపితహేతువిష

యత్తానిరూపితపక్షవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వసత్వేపిదోషో దుర్వార ఏవేతి వాచ్యం ॥ అవ్యభిచారపదార్థవిషయతాయాం
ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వవివక్షణేనాస్యదోషస్య ॥ నచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిధూమవాన్పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదిస్థలే యత్వానుమి
తిజనకతాయాం ఉక్తసాధ్యాభావాభావాద్దోషో దుర్వార ఏవేతి వాచ్యం ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వే సతి ప్రకృతవిశేషణతయా ఉక్తప్రకారత్వ ॥ నచ
౧౦ తేనైవపూర్వోక్తదోషవారణాసంభవే ప్రాగుక్తపదమనర్థకమితివాచ్యం ॥ ప్రాగుక్తసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతా
వచ్ఛేదకవత్త్వస్యావ్యభిచారపదార్థతయా తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్యైవానుమితిజనకతాయాం
సత్వేన బాధస్థలే ప్రాగుక్తపదనివేశవైయర్థ్యాభావాత్ ప్రాగుక్తపదసత్వే బాధే దుర్వార ఏవేతి వాచ్యం ॥ నిరుక్తస్థలే ఉపనయాను
దయాన్యాయప్రయోగస్యైవ ప్రామాణికత్వాత్ ఉదాహృతన్యాయప్రయోగస్యాప్రామాణికత్వాత్ ప్రకృతవిశిష్టతానిరూపితత్వవిశి
ఇనపటూమువానధూమవిశిష్ట

ష్టేనైవ వారణాసంభవాదితి। ద్వితీయం। కేచిత్తు వహ్నిభావవదవృత్తి పర్వతపక్షకధూమహేతుకసద్ధేతుత్వవ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శ
ీయవృత్తిచారపదార్థనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతాసామాన్యాదాయకాద్యవారణీయహేతువిషయతేతి। న చ వహ్నిమదన్యా
వృత్తిహేతుకవహ్నిసాధ్యకసద్ధేతుత్వవ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శీయవృత్తిచారపదార్థనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతాసామా
దాయ తద్దోషతాదవస్థ్యమితి వాచ్యం। ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వేనావృత్తిచారపదార్థవిషయతాయాః విశేషణీయత్వాదితి
న చ వహ్నిమదన్యావృత్తిపర్వతపక్షకపరామర్శీయవృత్తిచారపదార్థవిషయతాయాః ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వవిశేషణాదే
నైవ వారణాద్ధేతువిషయతోపాదానవైయర్థ్యమితి వాచ్యం। వహ్నిమదన్యావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నహేతుకపరామర్శీయవిసి
ద్ధాంతవ్యాప్తిఘటకీభూతాధికరణాంశనిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతామాదాయ తద్దోషవారణీయపదతా
విషయతా

వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నదిశశ్యతానిరూపితవిషయతాయాః నివేశనీయత్వయా తల్లాభాయైవ హేతుపదమిత్యాహుః। పరేతు దప్రామదన్యావృత్తి
తాబ్ * వచ్ఛిన్నహేతుకపరామర్శనీయత్వే నిరుక్తధర్మితావచ్ఛేదకతామాదాయ ద్రూషవారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధ
ర్మాధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతా యాః హేతువిషయతాపదేన వివక్షణాన్నెత్తశంకాసమాధానం ఇతర వకాశ ఇత్యాహుః। నాసిద్ధ్యాదితి। ఆది
౧౧ శబ్దేన వ్యభిచారపరిగ్రహః కేవలాన్వయివృత్తిత్వవిశిష్టాయాః కస్యాప్యప్రసిద్ధ్యాభావః। తస్య కేవలాన్వయిన్యేవ సత్త్వాదసిద్ధిః। ఏవం కేవలాన్వయి
వృత్తిత్వేనాపి ఉక్త దర్శితాత్త్వాదస్య సర్వత్రైవ సత్త్వాద్ధ్యాత్ప్రతార్థే వ్యభిచారకమూలమాథురీయం తు వ్యాప్తిపదార్థనైవ పక్షత్వా వ్యాప్తిప
దార్థైక్యవ్యాప్తిపదప్రతిపాద్యతావచ్ఛిన్న ఇతి శస్యతేనత్రాపి ద్రూష ఇతిదిక్। వస్తుతస్తు కేవలాన్వయి వ్యాప్తగ్రహకాలీనసాధ్యాభావవదవృత్తి
త్వావచ్ఛిన్నప్రాపువిషయతాభ్యాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వాదిపర్యవసిత్వం ప్రాథురకసయః। విధితాం వవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వేతి అథసురుధర్మస్యప్రతి

త్రైకే ఇత్యత్ర కేవలాన్వయి సద్భావాదితి ... కేవలాన్వయి ... తదవచ్ఛిన్న ... దత్వాదితి ...
... తత్రోక్త ... వ్యాప్తి ... తదవచ్ఛేదకత్వ ... కేవలాన్వయి ... తత్ప్రత ...
... కేవలాన్వయి ... కేవలాన్వయి ... ప్రమితో

యోఽవితానవచ్ఛేదకత్వే మతే గురుధర్మానవచ్ఛిన్నసాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యాభావపదేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షితధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వివక్షణాత్ అన్యథా యావతా కపిసంయోగాభావస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాదైవ కపిసంయోగాభావవారణే నైతద్గ్రం
థావతరణం సంభవతి నచ వ్యాపకతాశరీరప్రతియోగివైయధికరణ్యే విశేషణసార్థక్యాన్యథావతరణాసంగతిరితి వాచ్యం ఉక్తప్రతియోగివైయధి
కరణ్యే విశేషణప్రవేశస్యానతిప్రయోజనకత్వాదసంగతేర్దుర్వారత్వేన తదర్థమవశ్యం పూర్వోక్తస్థలావ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధానుయోగినిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వరూపకేవలాన్వయిత్వాదేః కేవలాన్వయిలక్షణం చాపేత్
దితిగ్రంథే నైవ వక్ష్యమాణతయా నైతాదృశవివక్షామాయీకారసంభవః ప్రతీనాదవతరణాసంగతిరితి । కేచిత్తు సంయోగేన ద్రవ్యత్వస్యావ్యా
ప్యవృత్తితాం మత్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షితధర్మాప్రసిద్ధ్యా సంయోగేన ద్రవ్యసాధ్యకస

ద్విత్వావవ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్య వివక్షణీయతయా తస్య చావ్యాప్యవృత్తితావచ్ఛే

టీకా: దకసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య విశిష్టతయా నావతరణాసంగతిరిత్యర్థః హేతుతావచ్ఛేదకస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నసంబంధేన వ్యాపకత్వం తత్సంబంధఘటి

తవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నాయాం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర స్వరూపసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయోః ఫలమితి తస్య వహ్నిమ

౨౨ త్త్వవత్ప్రకారకప్రమావిశిష్టబుద్ధిత్వసిద్ధ్యా వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యానుప్రవేశనస్య ఫలమిత్యర్థః వస్తుతస్తు కంబుగ్రీవాదిమా

న్ ఘట ఇతి వాక్యస్య ప్రామాణ్యానుపపాదనగురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యావశ్యకతయా నైతాదృశవివక్షావసర ఇ

తి నాసాంగతిరితి [illegible] కపిసంయోగసంయోగేన ఘటత్వాదిత్యాదౌ ప్రథమలక్షణస్యావ్యాప్త్యనవకాశ ఇన సత్త్వదానం పాదానే ఉద్దేశ్య

తావచ్ఛేదకీభూతతత్త్వావచ్ఛేదేన అవ్యాప్తిరూపదోషవిధేయాన్వయస్య బాధితతయా తదుద్ధారాయ సత్త్వద్రూపోపాదానం న చ ఘ్రా

తన్యవ్యాపకవృత్తిసాధకహేతావవ్యాప్తిరితి వాచ్యం [illegible] ఉద్దేశ్యవిధేయభావాత్ ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛేదేన విధేయ[illegible]త్వసంసర్గకతయా

2 నచావ్యాప్య[illegible] వృత్తి సాధ్యకే హేతు [illegible] ప్రయుక్తత్వాసత్వస్య వృత్తిత్వాభావప్రసంగ [illegible] మితివాచ్యం। [illegible] [illegible] సత్త్వ [illegible] సాధ్య[illegible]
[illegible] మితి। [illegible] సత్త్వస్య [illegible] వృత్తిత్వ [illegible]॥ [illegible] ఇత్యాదౌ సత్త్వస్య [illegible] తథాత్వాత్

ప్రోక్తహేతోస్సత్వాత్తద్వదుభావే సో ద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వేపి పూర్వోక్తసాధ్యకసంయోగేన గగనరూపహేతోరుద్దేశ్యతా
వచ్ఛేదకాక్రాంతత్వేనావ్యాప్యవృత్తిసత్త్వ్యాబాధవారణము శక్యమితివాచ్యం। తద్వత్వే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమత్వరతయాతద్దో
షవారణాసంభవాత్ అథకపిసంయోగాభావస్సాధ్యకస్య సమవాయేన గుణత్వరూపహేతోః నిరుక్తోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వేన
సాధ్యాభావవతి ద్రవ్యే గుణత్వరూపహేతోరవృత్తిత్వేన అవ్యాప్యవృత్తిసత్త్వ్యాబాధవారణము శక్యం। నచావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యం యత్రేతి పుర్వప్యా-
త్యా సాధ్యనిష్ఠావ్యాప్యవృత్తితా॥ రూపకాధికరణాస్తేవా వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకాంతార్గతయా తద్వృత్తిత్వాత్తు తస్యైవోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకత్వే
నపూర్వోక్తహేతౌస్సదసాక్రాంతతయా నైయమనుపపత్తిరితివాచ్యం। తథాపికపిసంయోగాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావ
వతి ద్రవ్యే హేతోరవృత్తేరవ్యాప్తిసత్వేన అన్వయానుపపత్తివిరహాంవిప్రథమలక్షణాయాం యత్రావ్యాప్తిః ద్వితీయలక్షణాయాం చవారణం తత్రైవా

[illegible] । అవ్యాప్యవృత్తి సాధ్య [illegible] [illegible]
[illegible]

వ్యాప్తేః పక్షధర్మతయా సందర్భవిరోధాపత్తేః సర్వవ్యాప్యవృత్త్యవ్యాప్యవృత్తిరితి ఫలత్వాన్నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికభిన్నస్యైవాత్ర వ్యాప్యవృత్తిపదార్థత్వేన-
పూర్వోక్తప్రతీకోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకానాక్రాంతత్వాన్న సందర్భవిరోధాపత్తిరితి వాచ్యం। తథా సతి కపిసంయోగీ సత్త్వాదిత్యాదావవ్యా-
ప్తిసత్త్వేఽపి ద్వితీయలక్షణేనావారణాత్। తస్య ప్రతీకోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వేన సందర్భవిరోధాపత్తితాదవస్థ్యాత్। న చ సత్త్వాదేర్న వ్యాప్తి-
మత్త్వస్య వివక్షణీయమనుపపత్తిరితి వాచ్యం। తథా సతి జన్యజ్ఞానవిషయతావాన్ జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ మహాప్రలయావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావవ-
౧౨ తిపరమాణ్వాదౌ హేతోః సత్త్వేన ప్రసక్తాయా వ్యాప్తేః ద్వితీయలక్షణేనావారణేన నిరుక్తదోషతాదవస్థ్యాత్। న చ జన్యజ్ఞానవిషయతాయా దే-
శానవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేనావ్యాప్యవృత్తిపదేన దేశానవచ్ఛిన్నవృత్తికభిన్నస్యైవ వివక్షణీయమనుపపత్తిరితి వాచ్యం। తథా సతి రూపస్యాపి దేశానవచ్ఛి-
న్నవృత్తికత్వేన రూపసాధ్యకపృథివీత్వప్రభృతేరసంగ్రహాపత్తేః ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూపాభావవతి ఘటే ప్రకృతహేతోః సత్త్వేనావ్యాప్తేః ద్వితీయస్య

[illegible]

[illegible] అస్తు[illegible] దశకేతి [illegible]

లక్షణే చైన తన్నిరాసః వారణేన చ ష్పాం పత్తేరయోగాదితి చేదత్రాహుః। అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతుపదేన అవచ్ఛిన్నవృత్తిసాధ్యకధ్వంసాధ్యవద
న్యావృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిమద్వృత్తిమద్ధేతూనామేవ వివక్షణాన్నోక్తదోషాణామవకాశ ఇతి అత్రావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతుపదేన సాధ్యనిష్ఠావ్యా
ప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణం వృత్తిమద్ధేతూనామేవ వివక్షణే నానుపపత్తిః నచైవం పూర్వోక్తరీత్యా సందర్భవిరోధాపత్తిరితి వాచ్యం। తథాహి
సతి సంయోగాదృశ్యావచ్ఛిన్నాధికరణంభేదేన నానాత్వే నైకత్వమతే ద్వితీయలక్షణే వ్యాప్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతుసాధారణ్యేన ప్రసక్తావ్యాప్తేః
తృతీయలక్షణేనాపి వారణాత్ వృక్షే కపిసంయోగాదృశ్యావ్యాప్యత్వాభిధానాదీధితికృతామవతరణం విరుద్ధ్యేత। న చ పూర్వలక్షణే యత్రాయ
త్రావ్యాప్తిః సా సర్వాపి ఉత్తరలక్షణేన వారణీయేత్యత్ర న నియమః। కిం తు పూర్వలక్షణే యత్రావ్యాప్తిః సా ఉత్తరలక్షణేన వారణీ
యేత్యేవ నియమః। ఏవం చ తృతీయలక్షణస్య నిరుక్తసద్ధేతుసామాన్యలక్షణం సమన్వయాసంభవేऽపి నావతరణాసంగతిరితి వాచ్యం। త

[illegible]

[illegible]

ధ్వాంస ఇతి ప్రకృతేపి నిరుక్తసద్ధేతుసామాన్యే ప్రథమలక్షణస్య ప్రసక్తావ్యాప్తే ద్వితీయలక్షణాదే నావారణాద పి నిరుక్తసద్ధేతుసాధ్యేయ యత్రాం
శే ఖైత్రాలక్షణసమన్వయసంభవాన్నక్షతిరిత్యస్మద్గురుచరణాః కేచిత్తు కపిసంయోగాభావవానిత్యాదిపూర్వోక్తదోషవారణా
య కేవలాన్వయిభిన్నవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకవృత్తిసద్ధేతుత్వావచ్ఛేదేన అవ్యాప్తిరిత్యర్థే న క్షత్రాపి దోష ఇత్యాహుః॥ సాధ్యవత్తాగ్రహావిరోధితా
నియామకసంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణతానియామకాః వక్ష్యమాణాః తదయా కపిసంయోగవత్తాజ్ఞానం ప్రతి నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధే
౧౪ నైవ కపిసంయోగాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వమతే తేన సంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణం గుణో ద్విత్వం ఇత్యవ్యాప్త్యనవకాశః। అవ్యా
ప్యవృత్తిత్వజ్ఞానస్యోత్తేజకత్వమతే అవ్యాప్తిరిత్యాశంక్యాహ తద్యుక్తం॥ సాధ్యాభావాంశ వైయర్థ్యమిత్యాశయః సన్నిబద్ధ న వైయర్థ్యమిత్య
ర్థః। అన్యమాశయః। యాదృశపద్విశేషణవిశిష్టాభావాపన్నపదార్థస్య లక్షణశరీరలక్షణవాక్యలభ్యతే తాదృశపదార్థమధ్యే యాదృశ
పి॥ అవచ్ఛేదకానవచ్ఛేదేన ప్రాప్తావ్యాప్తేః సామానాధికరణ్యేన బాధజ్ఞానజ్ఞానవార్యత్వాదితి భావః॥

విశేషణానాం అగత్యా అతిరిక్తపదార్థానాం విశేషణవిశేష్యభావాపన్నానాం యది లక్షణత్వం తదా తాదృశవిశేషణస్య వైయర్థ్యభియా ఏవం చ
సాధ్యాభావాంశాభావే ఒకర్మధారయోపపత్తేః అతిరిక్తపదార్థానాం విపరీతవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నానాం లక్షణత్వసంభవాత్ తద్వైయర్థ్య
ర్థ్యమితి చేత్ యత్ర స్వప్రతియోగికత్వస్య సమానాధికరణ్యార్థకత్వం యత్సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాన్యస్యైవ సాధ్యవదవచ్ఛిన్నపదార్థతయా కర్మధారయ
పత్తేరపి జాత్యయోగాన్నిత్యాపాదకః। తచ్చింత్యం। స్వప్రతియోగికత్వాంశవైయర్థ్యాపత్తేః ఘటాద్యాపత్తేః గగనాభావవత్యపి సాధ్యవద్భిన్నత్వవిర
హాద్యైవవారణే సాధ్యాంశవైయర్థ్యాపత్తేః నచాఖండాభావఘటకతయా సాధ్యభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసంసర్గతయా
స్వప్రతియోగికత్వదళస్య న వైయర్థ్యమితి వాచ్యం। తథాసత్యనతిప్రయోజనకవిశేషణాంతరప్రక్షేపమంతరేణైవ సాధ్యపదసార్థక్యే
న సప్తమీతత్పురుషాదరణస్యైవోచితత్వాత్। అసంభవ ఇతి చేత్। నను సాధ్యవత్త్వగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన సాధ్యాభావాధిక

౧ అత ఏవోక్తధర్మాణామితి అధికరణభేదేనైవాభావభేదనియామక ఇతి వదద్వాద్యుక్తలక్షణకర్త్రా అపి తద్వ్యతియోగ్యసామానా

౨ ధికరణత్వప్రతియోగివ్యధికరణత్వవ్యాప్యవృత్తితావ్యాప్యవృత్తిత్వరూపాస్సహైతావరోధధర్మాః తేషాం సమావేశాపత్తియా

గదాధరీయ తదా తదాయాః వివక్షణీయా తర్కావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకే ఆకాశాభావాభావాదౌ సాధ్యే ఆకాశత్వాదిపంచాలక్షణసమస్త

౦యసంభవాదసంభవప్రాప్తిరసుచితేతి చేన్న ఇదానీం స్వరూపసంబంధేన అధికరణవివక్షైతావ్యాకరయాత్ అనుగుణత్వసామానాధికరణ్యగుణ

తత్వాభావసామానాధికరణ్యరూపవిరుద్ధధర్మద్వయస్య సాధ్యాభావస్యాప్యధికరణభేదేన భేదో ప్యవశ్యకః తయోరవిరుద్ధత్వే వ్యాప్యవృత్తిత్వా

౧౫ దీనామపి పక్షప్రమాణాశీత్వేన అవిరోధసంభవేన కపిసంయోగాభావస్యాపి భేదాసిద్ధిప్రసంగః తదభావాభావచ్ఛిన్నమాత్రస్యైవ అధికరణ

భేదేనైవ భేద ఇత్యభిప్రాయాత్ అత ఏవోక్తధర్మాణామిత్యభావపదమితి సాధ్యాభావేత్యత్ర సాధ్యపదమిత్యర్థః తేన విలక్షణసమయోగితాలా

భాయైవ అభావపదమితి తత్ర గ్రంథాసంగతితాదవస్థ్యమితి దూషణం [illegible] అత్రైవ లక్షణాయాం చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న

నిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వరూపవ్యతిరేకద్వయం అత్ర విలక్షణాయాం స్వసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితానిరూపకసంబంధనిష్ఠానుయోగితాయా

౩ వృత్త్యాభావే సాధ్యాభావస్యాధికరణభేదేన భేద ఇతి వాదీ ఏతల్లక్షణకర్తృత్వేన దధితి కారణమంతః అన్యథా స్యైవ తు

౪ న్నామేవ ఖండనం విరుద్ధమితి భావః ౯

= ఏతద్రూపవానేతద్రసాదిత్యత్ర =

విలక్షణాయేత్యర్థ ఇతి వ్యాఖ్యానం। తత్తుచ్ఛం ఈదృశవిలక్షణరసయోగితాం లాఘవస్య నిష్ఫలత్వాత్। న చ శుద్ధ అనుయోగితా సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టస
మవాయత్వేన తద్వృత్తిత్వాఘటితరూపే దృశావ్యాప్తివారణమేవ తత్ఫలమితి వాచ్యం। సంబంధనిష్ఠానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితాయాం
కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాప్రవేశాభావేన తాదృశప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవిరహాదేవ అవ్యాప్తివార
ణాసంభవాత్। అవ్యాప్త్యాపత్తేరితి। అత్ర యద్యపి ఉభయాభావమాదాయ సంభవవారణాయ సాధ్యమాత్రనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావ
స్యైవ వక్తవ్యత్వేపి పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావమాదాయ సర్వత్రాసంభవ ఇతి వక్తవ్యం। చిత్తః తథాపి దళికాభావస్య సాధ్యవ
త్వ వ్యాప్యవృత్తిత్వేన అస్యత్రవ్యాప్యవృత్తిత్వేన విరుద్ధధర్మాధ్యాసవశాల్లక్షణభేదసిద్ధ్యా కాలికలక్షణస్య మన్త్యాసంభవాత్ కించిత్త్వనిరుక్తవిశిష్టా
భావీయప్రతియోగితాయాః విశేషణవిశేష్యభావాపర్యాప్తత్వేన సాధ్యమాత్రనిష్ఠత్వవిరహాభావాదేవ తద్వారణాదవ్యాప్తికథనమిత్యా

ఘటః। ఘస్తత్తస్య। విషయతాసంబన్ధేన ఘటాదిసాధ్యకానుమిత్యజ్ఞానత్వరూపపక్షతాలక్షణానాం సమన్వయః। జ్ఞానే సర్వస్యాపి విషయతాసం
బంధేన సత్త్వాదితి నవ్యాప్త్యసపత్తిరితి ధ్యేయం। కాలికసంబంధేన ద్రవ్యత్వాభావాదిమాన్ న చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతి యేన
సంబంధేన స్వప్రకారకజ్ఞానం ప్రతి ప్రతిబంధకం ఇత్యాదివివక్షాయాః తద్వ్యక్తిత్వేన కాలికసంబంధేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతి ద్రవ్యత్వరూపా
౧౬ సాధ్యాభావనిష్ఠసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా తాదృశసంబంధః। ద్వైశిష్ట్యవిశేషణతైవ తేన సంబం
ధేన సాధ్యాభావాధికరణం గగనాదికమేవేతి న దోష ఇతి వాచ్యం। ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావ స్వకాలికసంబంధేన సాధ్యత్వే
న కాలత్వరూపపక్షే అవ్యాప్తతాపత్తేః। తస్య పక్షసాధ్యవత్తాగ్రహం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రకారకతావచ్ఛేదకసంబంధేన సా
ధ్యాభావవత్త్వమితి తత్ర స్వపదార్థసాధ్యాభావపదార్థయోః ఐక్యాత్ స్వరూపసంబంధేన ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వరూపసా

ధార్యభావప్రకారకజ్ఞానస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యవత్తాజ్ఞానే అప్రతిబంధకతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయాసంభవ ఇతి వాచ్యం। సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతసాధ్య-
తావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన అభావవత్తాయాః
వివక్షితత్వాత్। తత్రత్యనిష్ఠప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వాధికరణత్వమితి యది నైవ వుచ్యతే తదా స్వపదార్థఘటకతయా సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వస్య నివిష్టత్వాన్న వైయర్థ్యశంకా। యది నిరుక్తప్రకారకావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యా
భావవత్త్వం న వక్తవ్యతే తదా నిరుక్తసాధ్యకస్థలే తత్ర వృత్తప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వరూపసాధ్యాభావవత్త్వాదాయ వ్యాప్తిరితి సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన విశిష్టసాధ్యకాదితి సకాప్యనుపపత్తిః। అత ఏవేతి। నను నిత్యమాత్రవృత్తిప్రమేయసాధ్యకస్థలేపి పరంపరాసంబంధేన సాధ్యాభా

వపత్వస్యప్రాతుమతి సత్త్వేన లక్షణాపమన్వయాసంభవేన వ్యాప్తిరిత్యసంగతం నచపరః పరాంయాస్సంబంధత్వేమానాభావాదితివాచ్యం
సాధ్యత్వప్రయోజకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకజ్ఞానత్వాభావస్య సాధ్యతాయావచ్ఛేమాలంత్వాదితి చేన్న। పరః పరాయాం ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వే ప్రధికరణతానియామకత్వస్వీకారేణ వ్యాప్తిపరస్యాపాసంభవపరత్వేనవా ప్రతేరభావాత్ సాధ్య
౧౭ తావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యతావత్త్వప్రతీతిః। అత్ర స్వపదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావపరం తథా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యనిష్ఠప్రకారతానిరూపితకించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాశాలిబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత
ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధ ఇతి నిష్కర్షః।
అత్ర ప్రకారతాయాం సాధ్యనిష్ఠత్వానుపాదానే ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యత్ర కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాభావనిష్ఠ
ప్రకారతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి। సాధ్యాంతరం।

రూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాకాలికబుద్ధిప్రతి ఘటత్వవత్త్వజ్ఞానం కాలికసంబంధేన ప్రతిబంధకం తథా చ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూ
తకాలికసంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణత్వే పక్షే హేతోః వృత్తేరవ్యాప్తిరతః సాధ్యనిష్ఠేతి। సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాభావస్యైవ సా
ధ్యతావన్నావ్యాప్తిః। సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమపి నివేశనీయం। అన్యథా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటత్వాభావత్వేన స
మవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటత్వాభావావగాహిబుద్ధినిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకసంబంధః పూ ప్రకారతావచ్ఛ
ర్వవర్తి కాలికసంబంధ ఏవ తేన సంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణత్వే హేతోః వృత్తేరవ్యాప్తిః। న చ ప్రమేయస్య వృత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాన్నాయం దోష
ఇతి వాచ్యం। ఘటేతరవృత్త్యవిశిష్టప్రమేయవాన్ కాలత్వాదితాదాత్మ్యే సాధ్యాభావస్య యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః తస్యాపి ఘటేతరవృత్త్యవి
శిష్టప్రమేయత్వేన సంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణత్వే హేతోర్వృత్తేరవ్యాప్తిస్స్యాదతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి। అత్ర సాధ్యనిష్ఠప్రకారతా

౦ర్యాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశే మహాకాలానుయోగిత్వవిశిష్టకాలికసంబంధేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటా
భావే సాధ్యే మహాకాలవృత్తిత్వాదవ్యాప్తిః స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానే ప్రతి కాలికసంబంధేన తద్ఘటాభావప్రకారకనిశ్చయస్య ప్రతిబంధక
తాయుత్వేన సంబంధేన సాధ్యాభావస్య అధికరణే మహాకాలే హేతోర్వృత్తేః। తన్నిరుక్తస్వరూపసంబంధస్య అనావృత్తత్వేనావ్యాప్త్యనవకాశాత్ ప్రతియోగి
౧౮ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకద్రవ్యత్వాభావస్య కాలికసంబంధేన సాధ్యతాయాం కాలత్వాదిహేతావవ్యాప్తివారకతయా వక్ష్యమాణత్వా
క్ష్యమాణత్వాచ్చ। ఏవం సతి సంసర్గకుక్షౌ తద్విశేషణానుపాదానేపి కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవచ్ఛిన్నగుణాదినిరూపిత-
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావద్ద్రవ్యవృత్తికపిసంయోగాభావే నిరూపితసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకస్య దైశికవిశేషణతా
సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావద్వృత్తిత్వాద్ధేతోరవ్యాప్తిరతస్తద్వారణాయ యాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతానిరూపితవిషయతా వచ్ఛేదకతా
తద్వృత్తిసంయోగాభావస్యాధికాలికసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నగుణాదివృత్తితాపన్నారుక్తసంబంధేన
తద్వృత్తిహేతోర్వృత్తేరవ్యాప్తిరిత్యర్థః౹౧౭౫

త్రియసంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణత్వాత్తాదృశసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వమభావేన విశేష్యమతో నిరుక్తస్థలే ద్రవ్యత్వాభావాసంభ-
వాన్నిరుక్తవిశేషణస్యైతత్ప్రయోజనమితి ధ్యేయం। తత్ర సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వజ్ఞానే కాలికసంబంధేన వహ్న్యభావవత్త్వజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్న్యభావాభావవత్త్వజ్ఞానస్య ప్రతియోగితావిశిష్టసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్త్వజ్ఞానతయా
వకాలికసంబంధస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా
తమాదాయ ప్రసిద్ధానుమానే అవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్త్వనివేశనం। ఇత్థం చ ఘటాద్యుక్తప్రతిబధ్యతా
జ్ఞానస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యప్రకారకత్వాభావాన్న దోషః। న కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవహ్నివిశేష్యతానిరూపితసాధ్య

తాంవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాః విషయత్వేవదోషవారణాయేనం ధృతాంవచ్ఛేదకసంబంధనివేశనమఫలమితివాచ్యం ఉపయుక్తవిశేష్యతాయాః
ప్రసావశ్యకత్వాదిత్యపి వాచ్యం తత్తద్వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగసంబంధేన వహ్నిప్రకారకేచ్ఛారూపసంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్టకాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రకారకేచ్ఛాన్యేచ్ఛారూపసంబంధేకాలికసంబంధేనచ వహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానస్యప్రతిబంధకత
౧౯ యా అవ్యాప్తివారణాయ కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
బధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన అభావవత్త్వవివక్షణమావశ్యకం తదవచ్ఛిన్నత్వస్యవ్యా
పకత్వారూపత్వేసంబంధభేదేనప్రతిబధ్యతానాం భేదేనకస్యాపిప్రతిబధ్యతాయాః నిరుక్తసాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వంవ్యాపకత్వే వివక్షితప్రతిబ న
ధ్యతాయాః అప్రసిద్ధిరితి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్త్వనివేశనమావశ్యకమిత్యాహుః అత్ర కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
ఇతి

౨ తెన్నే

౨ భయోః

కఘటత్వాభావవిశిష్టపటత్వసాధ్యకపటత్వప్రకారకప్రమాతిరిక్తస్వత్వీయాపహేతావవ్యాప్తిః। సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యవత్తాజ్ఞాన
కాలికసంబంధేన ఘటత్వరూపపటత్వాభావరూపవిశిష్టాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రత్యక్షాభావవత్తాజ్ఞానముద్రయోః ప్రతిబంధకతాయాః కా
లికసంబంధేనాపి సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రకారతావచ్ఛేదకతాపత్తేః ఏవంస్వరూపవిశిష్టాభావీయోభయసంబంధేన కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటత్వాభావసాధ్యకపటత్వరూపహేతావవ్యాప్తిః। సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతోభయసంబంధేన ప్రకృ
తసాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకఘటత్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకాలికజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా కాలికసంబంధస్య సాధ్యవత్తాబుద్ధిం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్ర
కారతావచ్ఛేదకతాపత్తేః ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వాంశే
ప్రకృతసంబంధావచ్ఛిన్న

ధ్యవత్త్వప్రకారప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రకారతాయాం నవ్విశేషణత్వమితి స్వోక్త్యానుపపత్తి। తత్రైవ ఇతిపాదయం। ఘటపటం యోగవత్త్వ
జ్ఞానస్య ప్రవృత్తిరితి। ఏతేన నిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా ఏవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమితి సూచితం। వ్యర్థమితి వాచ్యమితి। ఇదమత్ర
వధేయం। నిరవచ్ఛిన్నసమవాయేన కపిసంయోగవత్త్వజ్ఞానం ప్రతి తు భూస్వరూపసంబంధేన తదభావవత్త్వజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వమిత్యస్య
౨౦ వివక్షణీయత్వేన అత్రైవ అవ్యాప్తివారణాయ ధూమసాధ్యవహ్నిమద్వృత్తిత్వాదివ్యక్తీనాం సఫలమితి సుధీభిర్విభావనీయం। వృత్తిమద్వృత్తి
త్వం చ తత్సిద్ధమితి। అత్ర ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం విశేష్యసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావమాదాయ అవ్యా
ప్తివారణాయ సాధ్యపదం। స్వత్వం నివేశ్య సత్తాత్వప్రమేయత్వసమవాయేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తిః। సమవాయావచ్ఛిన్నసత్తాత్వప్రమేయా
భావాభావవత్సత్తారూపే సత్తాయాం స్వసాధ్యరూపతత్సంభావేన స్వనిష్ఠప్రతియోగితాకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమత్తాసాధ్యనే

ರೂಪಿತತ್ವಾಪ್ರಸಿದ್ಧೇರಿತಿ ಚೇನ್ನ। ಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನವ್ಯಾಪ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕತ್ವೇನ ಅನುಯೋಗಿತಾಯಾಃ। ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವೇನಾ ದೋಷಾತ್। ಅತ್ರ ತಾದೃ
ಶಸಂಬಂಧೇನ ವೃತ್ತಿಮದ್ವೃತ್ತಿಂ ಚ್ಛಿತ್ತಾ ಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನವ್ಯಾಪಕತಾವಚ್ಛೇದಕತ್ವೇನ ಅನುಯೋಗಿತಾಯಾಃ ವಿಶೇಷಣೀಯತ್ವಾನ್ನ ಕ್ಷತಿರಿತ್ಯಾ
ಹುಃ। ತನ್ನ। ತಥಾ ಸತಿ ದ್ರವ್ಯಂ ಸಾನ್ಯತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಮೇಯಂ ರುಸಾಧ್ಯಕಮಪರಕಾಲಸ್ವರೂಪಹಿತತ್ವಾದವ್ಯಾಪ್ತಿಃ। ದ್ರವ್ಯಂ ಸಾನ್ಯತ್ವವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಮೇಯತ್ವಾದಜ್ಞೆ
ನ್ನಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾಕಾಭಾವರೂಪಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಾಭಾವಸ್ಯ ಯಃ ಕಾಲಿಕಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾಕಾಭಾವಃ। ತಸ್ಯ ಚ ಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕೀಭೂತ
ಸ್ವರೂಪಸಂಬಂಧಘಟಿತಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನನಿರೂಪಿತವ್ಯಾಪಕತಾಶ್ರಯತಯಾ ಕಾಲಿಕಸಂಬಂಧೇನಾಪಿ ಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನ
ನಿರೂಪಿತವ್ಯಾಪಕತಾವಚ್ಛೇದಕಾನುಯೋಗಿತಾನಿರೂಪಿತಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾವಚ್ಛೇದಕತಾಯಾಃ ಏವಂ ಘಟಿತಾಭಾವಾದವ್ಯಾಪ್ತಿರಿತ್ಯತ್ರ ಘಟಿ
ತಸ್ವರೂಪಸಾಧ್ಯಾಭಾವಸ್ಯ ಯಃ ಕಾಲಿಕಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಭಾವಃ ತಸ್ಯ ಕೇವಲಾನ್ವಯಿತಯಾ ಸಾಧ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನವ್ಯಾಪಕತ್ವಾದಿ

త్వలం విస్తరేణ ॥ సాధ్యవద్భిన్నే ఘటే ఽవృత్తిరితి ॥ ఇదం చ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం దర్శితం ఖ్యాపితం ॥ అస్యాశ్చ వ్యాప్తేః వారణా
౦య ఘటభేదాభావస్య ప్రతియోగినిస్వరూపసత్వస్వాకారావశ్యకతయా సంబంధిత్వావచ్ఛిన్నతయా వ్యాప్తేః దం వా (అత్ర) అత్ర ఘట
భిన్నం ఘటత్వాభావాదితి గ్రంథ ఏవాపాతతః ॥ [illegible] ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమద్వ్యక్తిం చిత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాప్యతావ
చ్ఛేదకానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధస్యాప్యావశ్యకత్వాత్ ॥ తత్ర ఘటభిన్నం ఘటత్వాభావాదిత్యత్ర స్వనిష్ఠత్వవిశేషణానాం అ
౨౧ సత్వే సంబంధిత్వావచ్ఛేదకతాయాః ॥ అసత్వేపి నావ్యాప్తిః ॥ ఘటభేదవ్యాప్యత్వస్య ఘటత్వాభావేపి సత్వేన తదవచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపితప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకసమవాయేన సాధ్యసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిసాధ్యాభావరూపఘటత్వాధికరణే ఘటే ప్రాగుక్తవృత్తిరితి ధ్యేయం ।
వ్యాప్యవ్యాప్యవృత్తిత్వరూపఘటత్వ [illegible] ॥ అత్రేదం చింత్యం ॥ సంయోగాదిదశాయాం తథా వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ తథాపి సంయోగాభావస్యాపి

వ్యాప్యవృత్తిత్వానంగీకారాద్దండతదభావయోరవచ్ఛేదకసంభవేన సంయోగవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయతావచ్ఛేదకావపర్యంతానుధావనస్య నిష్ఫ
లత్వాదితి ధ్యేయం॥ అథాస్మిన్మతే కాలికసంబంధేన మహాకాలత్వవిశిష్టప్రమేయం సాధ్యకసద్ధేతౌ అవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధా
వచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః। తస్యాతిరిక్తత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాప్యత్వాభావాత్ తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛే
దకానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకకాలికసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నే ఖండకాలే సాధ్యాభావస్య వృత్తిత్వేన దర్శితసంబంధేన సా
ధ్యాభావాధికరణే మహాకాలే ప్రమేయోరవృత్తేరితి చేన్న। సాధ్యవద్భిన్నత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యాభావవిశిష్టసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వస్యవి
వక్షితత్వేనాదోషాత్। ఏవమపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఆకాశాభావాభావాదౌ సాధ్యే ఆత్మత్వాదవ్యాప్తిః। కా
లవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావస్య యః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః తేన ఆకాశాభావాత్మకసాధ్యాభావస్య యః కాలికసంబంధా

వచ్ఛిన్నాభావః తస్య సమనియతాభావత్వే తద్భావచరమత్వానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధః స్వరూపసంబంధో భిత్తి
తేన సంబంధేన ఆకాశాభావాత్మకసాధ్యాభావాధికరణే ఆత్మని హేతోః వృత్తిరితి చేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వేన యుక్తానుయోగితానిరూపితస్వనిష్ఠప్రతియోగితాయాః వివక్షితత్వాత్ ... సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
౨౨ బంధేన వృత్తిమత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాప్యవృత్త్యవచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నవ్యాప్యతావచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకం దర్శితసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావాధికరణాధేయం
యత్తత్త్వం వృత్తితావచ్ఛేదకాభావో వ్యాప్తిరితి ఫలితం తత్ర స్వవిషయితాసంబంధేన ప్రత్యయసాధ్యకస్థలే అవ్యాప్తిరితి దూషణం స్వపదార్థస్య
ఘాతం

ప్రద్యానివేశనేతిల విశేషణరూపేణ సంసర్గత్వమిత్యభిప్రాయేణేత్యంశాంసవధానంతు తదన్వితాకాశవృత్తియేన। అథవా ప్రద్యానివేశనేతి॥
దన్విదః। అయమాశయః। అత్ర దర్శితోక్తనాం పరిచాయకత్వస్య సిద్ధాంతితత్వేన తల్లక్ష్యాభావత్వ సంబంధానాం విశేష్యనివేశనస్య పదా-
ర్థకస్యాప్రవిష్టాత్ అనివేశనేతి పదార్థస్తు పరిచాయకత్వం నత్వభిమానం నతు ప్రయోజ్యత్వాభావాంశాభ్యాం నేతి। ననుసత్తాభావవా నిత్యాత్తత్వావిత్వతా
వాత్యాప్తిః ప్రకృతసాధ్యవన్నిరూపితసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితాభావస్యేతి చేన్న। యత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవన్నిష్ఠవృత్తితా
ద్యభావాధికరణతాసామాన్యప్రకృతసాధ్యవన్నిరూపితస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితాభావః తాదృశసామాన్యేన తద్ధర్మకరణా
న్నద్రూపః। అత్రసామాన్యపదార్థవిందానం అధికరణత్వద్రవ్య అధికరణతాక్రిదసకాల కసంబంధేనప్రకృతయవృత్తియత్రించిద్వృత్తిత్వాభా
వాధికరణతాయాం ప్రకృతసాధ్యవన్నిరూపితవృత్తిత్వాస్య సత్వేపి వృత్తిమాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తిః తతః సామాన్యపదోపాదానం

రిచాయకశరీరప్రవిష్టసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వవిశేషణానుపాదానేస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నకపిసంయోగాభావాధికరణతాసామాన్యాంత
ర్గతవృక్షవృత్తికపిసంయోగాభావాధికరణతాయాం ప్రకృతసాధ్యవన్నిరూపితవృత్తిత్వస్య సత్వేనావ్యాప్త్యాపత్తేః సాధ్యాభావవత్త్వదేతి। అత్రే
దం బోధ్యం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావపూనాస్తిత్వాకారకప్రత్యయే కాలికసంబంధేన ఆకాశాభావవత్తానియా
౨౨ మకత్వస్య చ తత్ర వర్తిలక్షణావత్త్వమానేతయా తత ఏవాతిప్రసంగవారణసంభవాద్దైశికవిశేషణతాసంబంధేన పూర్వోక్తప్రతీతివిషయతా
వచ్ఛేదకానుయోగితావిశిష్టాధికరణతాయాః ఆత్మాదావస్వీకారేపి నక్షతిః తేన దైశికవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణతావివక్షా
యాం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవసాధ్యకస్థలే అవ్యాప్త్యభిధానమసంగతం సాధ్యాభావవత్త్వవిశిష్టాధికరణతాయాః
వివక్షణీయతయా దైశికవిశేషణతయా సాధ్యాభావవత్త్వవిశిష్టాధికరణతాయాః ఆత్మని స్వీకారే నిరుక్తసాధ్యనాస్తిత్వాదిప్రతీత్యాప-

ప్రతీతేః కథం ప్రకృతోపపత్తిరితి చేత్ తత్ర ప్రతీతేః విశిష్ట [illegible] [illegible] ధైయతానిరూపితాధికరణతా [illegible]

త్యాది వ్యాప్త్యనవకాశాదితి పరాస్తం లక్షణాన్తరం ప్రత్యయాదితి లక్షణానుగుణాం వృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛిన్నాభావః గగనాది నిరూపిత ఆ

ధేయతాం ప్రగాహి ప్రతీతేరివానత్యాకారకాధేయత్వ విపగాం వి [illegible] సర్వాకారం [illegible] వచ్ఛిత్త్యుపపత్తిరిత్యాశయః లఘు [illegible] దిహం తా

వద్వ్యాప్తిత్వేతి। అత్రేయం వృత్తి నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వ విశిష్టసర్వవర్తతే యో౽భావః। తదధికరణావృత్తివత్త్వం తు నాం వ్యాప్తిః। నిరవచ్ఛిన్న

వృత్తికత్వ విశిష్ట [illegible] స్వరూపసంబంధాభావా ధికరణతాయాః [illegible] ఏవ సత్వాత్ తదాపిల [illegible] లక్షణాంతరం దూషకత్వా

దిత్యాశయం [illegible] [illegible] తత్త్వ మచ్ఛిన్న [illegible] ర వసమః॥ లక్ష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించిదధికరణావృత్తి [illegible] ప్రథమోద్వి

ష్టగుణాదా విత్యపి సువచం లక్షణాపి [illegible] కవనకా న్యాయాత్। కర్మాద్యాదిః కర్మాదిరితి వృత్తిత్వాత్ కర్మాదిశబ్దస్య గుణపరత్వ-

యాకర్మత్వాదిః సమవాయి కారణమితి వృత్తిత్వాత్ తత్ర వృపరతయా వా నోక్తదోష ప్రసక్తః [illegible] [illegible] సాధ్యసందేహ

ఖణ్డ

విశేష్యాత్మకపక్షస్య సాధ్యశూన్యత్వేపి పక్షీభేద్ధే దృష్టాంతేషాం తేషాం వృత్తిత్వేపి న క్షతిరితి సాధ్యవత్త్వభ్రమాపాదానం। అనన్యాదిపదస్యాప్యయి
తాంవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యోన్యాభావవయోః ఘటత్వేన పక్షే సాధ్యవత్తావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యోన్యాభావస్యైవ లాభాత్ త్వసాంపాదా
స్యదృష్టాంతేషాం ధఇతి పక్ష~~యో~~ర్వపాదానం నిరుక్తపక్షవిన్నస్య సాధ్యశూన్యత్వే సద్వైతత్వమేవ న సంభవతీతి నిశ్చితసాధ్యవదభేదః దృ-
౨౪ ష్టాంతభ్రమాపాదానం। వినిగమకాభావ ఇతి వాచ్యమితి।। ద్రవ్యమాత్రవృత్తిగుణావత్వదాం ధ్వంసాభావానాం అనంతగుణాదిసమ
సంబంధికత్వేనాల్పత్వాద్వినిగమకమస్త్వితి చేన్న। నాస్తితిరుద్దశ్రుపటః। ఇదానీం పరిమాణానామానాం తాదృశాభావా
నామితి।। వినిగమనావిరహేణాపీతి।। ఇదం తు బోధ్యం। ఘటవత్త్వే గుణాదిషు సంయోగాభావసంబంధకల్పనం ద్రవ్యత్వాభావేసం-
యోగాభావేతి। ప్రతీతి విషయతాభావస్య ద్రవ్యత్వాభావేషు సంబంధకల్పనం చేతి గౌరవం। అస్మన్మతే తు ద్రవ్యత్వాభావేషు సం-

యోగాభావవత్త్వకల్పనామూలం ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నే ద్రవ్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీతి విషయాభావ ద్రవ్యత్వాభావే సంయోగో నాస్తీతి విషయా

అధికరణాత్మకత్వే భావయోరైక్యాత్తస్య చ న లాఘవమితి ధ్యేయం । నిష్ప్రతియోగికత్వాదితి । అయం భావః । వినిగమనావిరహాన్మతే ఉభయోః పరిత్యాగో

వా దా ఉభయోర్గ్రహణం వా ప్రకృతే గుణే సంయోగో నాస్తీతి ప్రతీత్యనురోధేన పరిత్యాగో నుచితః । ఏవం చ గుణాదౌ ద్రవ్యవృ ప్రసక్తాభావే

త్తి సంయోగాభావసంబంధకల్పనయా అవ్యాప్తిరస్త్యేవేతి ఖట్టాచార్యాణాం నేష్టసిద్ధిరితి భావః । ఉభయోరవ్యాప్తిసత్త్వేపి దీధితి

కారోక్తమానాభావఖండనమేవాభిప్రేతమితి దిక్ ॥ నానాధికరణకస్యేతి ॥ నానాధికరణకసాధ్యకస్యేత్యర్థః ॥ ఏతేన సత్తా

శిరోమణేః సాధ్యక ఏకాధికరణకహేతావవ్యాప్తిసత్త్వేపి తత్సిద్ధ్యై । న రుక్తదృష్టాంతవృత్తిత్వప్రయుక్తత్వేపి నాసంగతిః । పర్వతాన్యతాత్వాదితి వహ్నిమా[illegible] ఇతిశ్రీః

పర్వతాన్యత్వాదిత్యర్థః ॥ తేన సకలవహ్న్యభావాధికరణావర్తివహ్నిపర్వతనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వస్య ప్రా[illegible] సత్త్వాదతివ్యాప్తేః త్రా

వారణాయ సమ్బన్ధితయా వాస్తవతయైవ తయా అవచ్ఛేదకవిశేషణాన్తరావారణమిత్యత్రాహ వారణాస్త్వితి వాస్తవప్రయోజనపదార్థ
తత్ప్రతీతిర్భావః। అత్ర దోషత్వప్రదర్శనస్యైవ ప్రయోజనమనుపపత్తిః। ఏతద్రూపావగాహనే ఘటాదౌ సాధ్యత్వ [illegible] ఏతద్రూపేణాభావప్రతియోగితా
తి వ్యాప్తేః। సాధ్యాభావవతి సాకల్యేన విశేషణాన్తరస్యావారణేన సాధ్యసాకల్యాభావాదానమావశ్యకం [illegible] ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వకరణే తాదృశాభావ
౨౫ ప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః। న చ వ్యాసజ్యవృత్తి ద్విత్వాదినా తావత్పర్యాప్తిస్వీకారాత్ తద్రూపావచ్ఛిన్న వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన తన్నిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకతా
సు ఘటత్వపర్యాప్తిసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాప్రసిద్ధ్యా న తాదృశాభావస్యాలక్ష్యేషు ఘటత్వమితి వాచ్యం। ఏతద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ [illegible] తాదృ
శత్వేపి తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగికాభావస్యైవ తాదృశత్వే తద్విశేషణమావశ్యకం [illegible] సాధ్యసాకల్యవిశేషణస్యాపి తద్రూపావగ
గాహనే తదన్యతరాభావస్య సకలసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకస్యాధికరణే ఏతద్ఘటభిన్నే ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాద్వ్యాప్తిర్దుర్వారైవ అత్రావ

తరత్వే

ప్రమాణాభావపదం యం బోధాఖ్యత్వలక్షణాత్ ఇష్టైవేతి వాచ్యం। సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకపర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్న అన్యత్వనిష్ఠావచ్ఛే
దకతాకప్రసిద్ధ్యా తాదృశాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వే వ్యధికర
ణాభావాద్వినలక్షణే ఘటకత్వాత్। న చ అవ్యాప్తిః సత్త్వవృత్తిధర్మస్యాపి పర్యాప్తిరహితత్వాత్ తయోర్వర్ణనా నిరుక్తా స్వతరాభావీయప్ర
వచ్ఛేదకతా తియోగితాయాస్తద్వృత్తిమాత్రవృత్తిత్వేపి దృశ్యతి విరహాత్ నిరుక్తాతివ్యాప్త్యవకాశ ఇతి। న చ తద్ఘటప్రతియోగివృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి-
తాయాః। సకలసాధ్యనిష్ఠత్వేన తన్నిరూపకాభావపదాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితి వాచ్యం। తస్యాః తద్ఘట[illegible]మాత్రవృత్తి వృత్తి
త్వేన సకలసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యసంభవాదితి చేదత్ర దమవధేయం। [illegible] ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారతాపన్న

ధర్మః సమనియతప్రతియోగితాయా ఏవ ప్రసంభవసిద్ధతయా తద్ద్రూపగగనాన్యతరాభావవత్వాదావ్యేవాతివ్యాప్తిసంభవ ఇతి
దిక్ । సాధ్యాభావవత్సాకల్యవిశేషణమితి। ఏతత్సాధ్యాభావవతి సాకల్యం నిరూపకసాధ్యవత్ స్వాధికరణధూమవాన్వహ్న్యాదిత్యాదావతి
వ్యాప్తేస్సత్త్వే ఘటాభావవాన్ వహ్నిమద్గుణాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః। యత్తు ఏతత్సాధ్యాభావాధికరణావృత్తిత్వం తత్కర్త్రాదినిష్ఠాభావ-
౧౬ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సత్త్వాదిత్యేతయా ఏతద్వ్యాప్తిరిత్యపి దండనిరూపకత్వాదిగ్రంథలాపనాం యద్వివక్షణీయప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశాభిప్రాయేణ ఏతదాచార్యైరుపమతసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్ర
తియోగివైయధికరణ్యనివేశే తు సంభవ ఏవ ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యా దృష్టాంతవ్యాప్తిరూపకయోరభావవత్వాదాంరాఏత
ద్రూపసాధ్యరూపాసంభవాదసంభవ ఏవముచితః ఏతావత్త్వప్రతిబంధకత్వాదిత్యలక్షణసమన్వయత్సంభవతీత్యభిప్రా
సంక్షేప

టా

యేన వ్యాప్యవృత్తిధర్మాసంబంధేన చ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావమాదాయాసంభవః సంభవతి విషయితాసంబంధేనాధికరణతా
యాం తద్ధర్మేణ తద్ధర్మప్రకారకత్వస్యైతం తత్త్వాత్ విశిష్టాధికరణతాయాః జ్ఞానేచ్ఛాకాలే బాధకాభావాత్ వహ్నిద్రవ్యత్వాదిరూప
తాదాత్మ్యతాదాత్మ్యం దహనవృత్తిద్విత్వాదిరిత్యర్థః కేవలం తేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యవృత్తిప్రతియోగితాకత్వనిరుక్తపదస్యాపి నిరస్తమితి భావః
సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోభయావ్యాసజ్యవృత్తిధర్మేణ ఉభయసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వే ద్రవ్యైవం
ఘటోభయాభావాదికమాదాయావ్యాప్తివారణాయ సంభవే వ్యాసజ్యవృత్తిత్వపర్యన్తానుసరణమసంఘటం కేవలతత్త్వాభిప్రాయకం న్యాయ్యాభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంసర్గకాలికసంబంధేన వా ద్విత్వావచ్ఛిన్నే ఘటసంయోగాదిత్వాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్న
సకలసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోపాదానం తథా చ సతి ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదా

భావా

ధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తి

ఝ్యేవలక్షణసమన్వయః॥ కేచిత్తు॥ అవచ్ఛిన్నత్వస్యానుగతస్యైకస్యాభావాత్ప్రతిసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావీయానిరూప
నితత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ నిరుక్తనియమితయాన్యథాత్వం వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోపాదానే చ వ్యాసజ్యవృత్తినియామ్యాన్యవచ్ఛిన్నత్వనిరూపకాభావానాము
పనిప్రవేశనలాఘవమిత్యాహుః॥ వస్తుతస్తు వ్యాసజ్యవృత్తిత్వస్యానుపాదానే సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాతిరిక్తత్వప్రవేశమపహాయ నవీనయ్యావపర్యాప్త్యా
పాదివారణాయ ద్విత్వపర్యాప్త్యుపాత్తసాధ్యసామాన్యవిశేషణస్య వైయర్థ్యాపత్తేః తత్ర తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావఘటితతయా సాధ్యాద్యవ్యా
౨శ్రీ సజ్యవృత్తిత్వోపాదానమితి తత్త్వం॥ పూర్వకల్పే వృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యవ్యావృత్తిః తద్ధర్మవృత్తిత్వవిశిష్టనిరూపితాధికర
ణతాయాం తాదాత్మ్యేన తద్ధర్మానియామకతయా పూర్వకల్పే వృత్తిత్వవిశిష్టేతద్ధర్మాధికరణత్వం తు పూర్వకల్పే ఏతద్వ్యా
త ప్తిప్రదర్శనపరతయాపి ధర్మనిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావిశిష్టనిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావిశిష్టనిరూపితత్వసంబం

ధావచ్ఛిన్నత్వాదేయతావిశిష్టనిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాయామేవ తద్ధర్మిణీత్వాతా నియామకతాయాః సిద్ధాంతలక్షణావచ్ఛ్యే
మాణత్వయా పూర్వక్షణావృత్తిత్వవిశిష్ట ఏతద్వ్యాపనిరూపితకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః తద్ఘటత్వ అసత్త్వేపి సమవాయ
సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః సత్త్వేబాధకాభావాదితి తత్త్వ సంబంధవిశిష్టమనివేశ్య ఉక్తనియమాంగీకృత్య జగదీశమతమ
వలంబ్య పూర్వక్షణావృత్తిత్వవిశిష్టైతద్వ్యాపకాలికసంబంధేన పూర్వక్షణావృత్తిత్వవిశిష్టైతద్ఘటకాలం వర్ణయన్తి ॥ తత్ర నానావ్యక్తిసాధ్యకత్వమితి
యద్వ్యాపివ్యక్తిపదస్యా అధికరణీభూతవ్యక్తిపరత్వే నైకవ్యక్తిక నానావ్యక్తిసాధ్యకపరత్వేన నానాధికరణసాధ్యకత్వాభావేన ఐక్యదేశ్యతావచ్ఛే
దకాక్రాంతత్వం తథాపి నానాధికరణకరణ సత్త్వాదిసాధ్యకస్థలే అవ్యాప్తేరభావాద్భ్రమః ॥ తత్ర విశిష్టాభావమాదాయైవ అవ్యాప్తిరితి
వాచ్యం ॥ తథాపి సాధ్యసంకల్పనవేళాపి తత్రావ్యాప్తేరవారణాత్ ॥ తత్ర తత్తద్ఘటస్య నిష్ఠప్రయోజనకత్వాత్ ॥ వృత్తిత్వవృత్తిత్వవృత్తినానావ్యక్తి-

పరతయా అవ్యాప్తే

యస్యేతి । సమాసేన ప్రథమవృత్తిపదస్య అధికరణపరతయా ద్వితీయవృత్తిపదస్య స్వరూప[పరతయా]నానాధికరణకనానాస్వరూపకసాధ్యాభా
వాన్తర్దోష ఇతి భావ్యం ॥ ఏవమపి సత్తాద్రవ్యత్వపృథివీత్వానుగతమసాధ్యకస్థలే విశిష్టాభావమాదాయ స్వాశ్రయత్వేద తత్ర్యవారణాత్ ॥ యా
వచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వజ్ఞానత్వాదిత్యత్ర నానాధికరణకత్వస్య నానాసాధ్యకత్వస్య చ సత్త్వాదుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తత్వాపత్తిః అధికరణద్వయ
వృ। యద్యపి యత్కించిత్సాధ్యానధికరణవృత్తివృత్తిసాధ్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం ఉక్తస్థలే పృథక్ తథాపి యత్కించిత్సాధ్యాధికరణా
౨౮ వృత్తిసాధ్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్యైవ అధికరణద్వయవృత్త్యాదినా విశిష్య యత్కించిత్సాధ్యాధికరణావృత్తిసాధ్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛే
దకత్వస్య ప్రసిద్ధ్యా ప్రోక్తస్థలద్వయస్యాప్యవ్యాప్తిరితి భావ్యం ॥ గగనసత్త్వాపి సాధ్యాధికరణత్వేన తదవృత్తివృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాప్రసి
ద్ధేర్వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర అవ్యాప్తిసత్త్వేపి తదకథనప్రయుక్తస్యాన్యూనతాపత్తేః । తథాపి యత్కించిత్సాధ్యాధికరణప్రాప్త్యధికరణావృ

[స] [కేవలం]

తిత్త్వప్రవృత్తినిమిత్తతావచ్ఛేదకత్వమేవ వ్యధికరణద్వయోరపి నైవ విరోధః తేంచ ఏవం చ కాన్తాకరకత్వేత్యాదిగ్రన్థే ప్రతియోగ్యనధికరణ

భూతేతి। తేన విశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః శుద్ధధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతాపేక్షయా అనతిరిక్తత్వే వ్యాప్యవృత్తిత్వప్రాగుక్తవ్యాప్తిబాధిత్వ

తివ్యాప్త్యనవకాశః। ఆత్మమహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాది। సత్యమాత్రస్య కాలాదేః పాంక్తేయే నాస్తీత్యత్రాపి యేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదిష్వ

లోపేతాత్మీయసాధ్యసాకల్యాప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః। ఆత్మపదస్య జ్ఞానవదర్థకత్వే విషయతాసంబంధేన సర్వస్యాపి జ్ఞానవత్త్వా

త్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యానవచ్ఛిన్నస్య ప్రయోజకస్యాసంభవాదితి। ఆత్మమాత్రవిషయకీయత్వం బుద్ధస్య

జ్ఞానవదర్థకత్వం బోధ్యం। తథా చ ప్రతియోగ్యనధికరణతామాత్రప్రయోజకమాత్రాంశసత్త్వాదతివ్యాప్త్యభావేన ప్రాగుక్తస్యాప్తా-

మూల మాత్రేతి। పరం తు అసంభవాత్ అవ్యాప్తివారణాయేతి। ఏకజ్ఞానవిషయత్వాదీనాం సంబంధత్వానుపగమే ఆత్మభిన్నం మనస్త్వాదిత్యాదౌ

లక్షణాసంగతిః॥ తదుపగమే చాసంభవో వ్యభిచారోద్ధృతః॥ నను సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాయా భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధర్మః వచ్ఛిన్నా
ధికరణత్వం తద్వత్త్వమితి పరిష్కారే మూలోక్తప్రతియోగితాయాః నవ్యాప్తిత్వాపత్తిః లాఘవం చేత్యత ఆహ॥ ఉక్తవక్ష్యమాణ। తథా
చలక్షణాంతరమితి భావః॥ అత ఏవ తత్త్వేనైవోక్తమితి। అత్ర ధూమాభావవద్వయవానాధికరణత్వేన సాధ్యతాం పరితప్య గన్తవ్యా చతుష్ట్వ
౨౯ ప్రమేయత్వాదీనామపి ధూమాభావవద్వయవానాధికరణత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసాధ్యాభావాధికరణస్య అప్రసిద్ధ్యా కేవలాన్వయిత్వా
సమనియత్వాన్నిద్ధిరితి అభిప్రాయేణ। స్వస్మిన్నేవ తద్భావవత్త్వేన వృత్తిత్వాదితి వహ్నిమద్భేదభేదత్వావచ్ఛిన్నమితి భావః॥ పారిభాషిక
ప్రమేయావచ్ఛేదకత్వమితి॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన్న నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛేదవత్త్వమిత్యర్థః॥ తథా సత్యపి
తి॥ వహ్న్యభావాదితి। యద్యపి వహ్న్యభావత్వప్రసిద్ధ్యా వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవహ్న్యభావస్య గురుతయా నప్రతి-
వచ్ఛిన్న

తదవచ్ఛిన్న

యోగితావచ్ఛేదకత్వం। తథాపి వహ్నిత్వాభావాన్యత్వవిశిష్టవహ్న్యభావానధికరణవహ్న్యభావావచ్ఛిన్నత్వప్రతియోగితానిరూపితాధేయతావిశిష్ట
వహ్న్యభావాభావస్వరూపవహ్న్యభావాభావప్రతియోగ్యభేదావచ్ఛేదకత్వే తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వయోగ్యభేదావచ్ఛేదకత్వాత్ ఇత్యుక్తత్వేపి ప్ర
కృతప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమావశ్యకమితి ధ్యేయం। తత్ర ధూమసమానాధికరణ్యాభావస్యేతి। నిరూపణా
ధికరణ్యసంబంధేన ధూమవత్త్వస్య తృతీయార్థః। తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాభావవత్త్వసంబంధరూపతత్త్వపరి[illegible]
లక్ష్యాపంచక ఏవ దోషా ఇత్యర్థః॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగినిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వరూపమత్ర కేవలాన్వయిత్వముక్తం
వహ్నిసాధ్యకధూమహేతుకస్థలస్య తు న నిరుక్తకేవలాన్వయిత్వం హేతుతావచ్ఛేదకీభూతసంయోగసంబంధానుయోగినిష్ఠద
నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వాత్। ఏవం చ వ్యాప్యవృత్తిదోషస్య కేవలాన్వయిత్వాభావాదితి తద్వన్నయేలక్షణవ్యాప్తి తద్వృత్తిత్వ నదానీం దోష

త్వేన్ద్రాంద్ధాంవనేఽవ్యాప్యమితి భావః। నను తద్వదవచ్ఛిన్నాధికరణభిన్నే తిలస ద్ధేతౌ స్వవత్త్వేన హేతుత్వాభావవత్త్వస్వం ద్రవ్యత్వవ్యాప్యజాతిమద్వ్యక్తిజాతిమన్త స్వవన్త
వహేతుత్వాభావవత్వమాదాయ ద్రవ్యమేతల్లక్షణసమన్వయాతివ్యాప్తేర్వారణం ప్రాద్ధ్యం। వైయధికరణ్యం విశేషణం దేయమేవ తల్లబ్ధాధికరణ
తాంయాం వ్యాప్యవృత్తిత్వాప్రయోజకత్వాదం॥ తద్భావవత్ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వాని
౭౦ ద్వ్యాప్యభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వద్రూపవత్త్వమితి లక్షణం। ఇత్యవసితం॥ తద్భావవత్ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నా
వం చ ప్రకృతే చర్చితహేతుత్వాభావవత్త్వవచ్ఛిన్నాధికరణం। గుణాదికమేవ తద్భిన్నం ద్రవ్యత్వాభావాధికరణం సంయోగవత్త్వలక్షణాన్తరమేవ ప్రతినా
తివ్యాప్తిరితి భావః। అతిరిక్తాభావ ఇతి కేచిత్। ఆభావప్రతియోగికాదితి కేచిత్॥ ధూమసంయోగాభావః। ఏకత్వే వహ్నిమాన్ ధూమవానిత్యత్రాతివ్యాప్తిః॥
ధూమసామాన్యాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాభావధూమసామాన్యాభావయోరైక్యేనాద్రవ్యాధికరణత్వాభావస్య ధూమవస్త్వనియతత్వాత

స్వచకావిశసంబంధేన సాధ్యాభావవాన్ త్రికరణే ప్రాదాందాం సత్వాత్వవత్వేన ధూమాభావవన్యాపి ధతుణంశక్యాత్వాత్ ॥ న చ స్వరూపసంబంధేన తద్వ
త్వం సాధ్యాభావవతి విశేషణీయమితి వాచ్యం ॥ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ । లక్షణసమన్వయార్థం ప్రమేయత్వ దవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్యాభావ
త్వస్య స్వశబ్దేనావశ్యం ధర్తవ్యతయా తుల్యయుక్త్యా ధూమవత్వాత్ । వహ్నిదిత్యాదావతివ్యాప్తేః ॥ న చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన తద్వృత్త్వం విశేష-
ణీయమితి వాచ్యం ॥ సత్తావాన్ జాతేరిత్యత్ర వ్యాప్తిప్రసంగాత్ ॥ తస్మాదతిరిక్త పక్ష ఏవ సమ్యగితి ॥ సకలలక్షణేనాన్వేతి ॥ సాధ్యాభా
వవదవృత్తిత్వం వింశత్యాపి అవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకాభావవత్వమితి పరిష్కృతేన కశ్చిద్దోషః ॥
తథాహి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వాలాదికమేవ తదభావస్య ధూమవదపత్తాల్లక్షణసమ
న్వయః ॥ వృథబాంధిగులి తు తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యైవ వవహర్యేదాం సత్రాస్మాతివ్యాప్తిః వాచ్యం ఠయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావ

చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాంశావచ్ఛేదకత్వ అప్రసిద్ధ్యాత్ తద్ఘటితతాదృశసంబంధస్యాప్రసిద్ధావపి ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా తద్ఘటి
తతాదృశసంబంధేన వా వృత్త్యత్వాభావస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావరూపస్యాపి తాదృశత్వాల్లక్షణసమన్వయ ఇతి దిక్॥ సాకల్యలక్షణ
మపి పాణిని సంపూర్ణం॥ [illegible] ॥ శ్రీరామాయనమః॥ తత్ర ద్వితీయ తాద్వ్యవచ్ఛిన్నేతి॥ ఇదముపలక్షణం॥ వహ్నిమత్పర్వతభేద [illegible]
మాదాయ [illegible] వ్యాప్తి బోధ్యా॥ తద్వాధారణీయావచ్ఛేదకప్రతియోగివ్యాప్తినామ [illegible] చ్ఛేదకత్వపర్యాప్తిరూపావచ్ఛేదకత్వపర్యాప్తి నవముదాయేపవ్యాపకరూపే
౭౧ వచ్ఛేదకతాని వేశనీయత్వ్యతి [illegible]॥ అన్యథా ప్రతియోగికాభావ ఏతి॥ అన్వయితావచ్ఛేదకసమానాధికరణప్రతియోగికాభావ ఇత్యర్థః॥ అ
సంయోగితత్కావచ్ఛేదకేతి॥ అత్ర అనుయోగిపదం విశిష్టతాపరం అవచ్ఛేదకతాపదం వ్యాపకతాపరం తేనేయ్యాధారవిశిష్టం॥ తథాచ
విశిష్టతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వాద్ విశిష్టభేదప్రతియోగిస్వరూపసంబంధేన ఘటాదౌ అన్యాది పరత్వ సమానాధికరణ॥ స్వాభావాత్॥ ఏవం చ భేదప్రతీతౌ

స్వరూపసంబంధస్యైవ సన్నికర్షత్వం అపితు అత్ర సంబంధస్వత్వాశ్రయః । ప్రకృతే చ సంసర్గఘటకద్రవ్యత్వరూపవిశేష్యతా

వచ్ఛేదకభేదవ్యాప్యత్వాత్ త్రిత్వమ్ ఇతి ప్రతీతిర్ధర్మత్వమితి సూచనాయాపాత్ । అనుయోగితావచ్ఛేదకస్యేతి । అత్రానుయోగితాపరం భేదాధికరణ

తాపరం । అవచ్ఛేదకపదం వ్యాప్యపరం । అనుయోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదినైవ కుత్ర అనుయోగితాపదం చ అధికరణతావచ్ఛే

దకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం సంబంధః । అనుయోగితావచ్ఛేదకస్యైకత్ర అధికరణయోః అత్ర ఏవ ప్రతీతిర్వైయర్థ్యం । సారణాసంఘవాదితి । ఘ

-టత్వరూపవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వస్యైవ లఘుత్వేన ఘటనిష్ఠప్రతియోగితాభేదవ్యాప్యత్వాభావాత్ ఘటపదప్రయోగే భేదస్య ఘటనిష్ఠప్రతియోగి-

తాకత్వేన తద్వ్యాప్యత్వాన్నిర్ణయః తతః ఘటో ఘట ఇతి ప్రతీతేః ప్రామాణ్యాపత్తిరిత్యర్థః । విశేష్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ

విశిష్టభేదప్రతియోగిస్వరూపభేదసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాన్యోన్యాభావస్యాపాదికత్వప్రతీతి

విషయత్వేన ప్రకృతేష్టమతోప్యుపపత్తేః॥ నవ్యమతే ఘటపటౌ న ఘటావిత్యాదిప్రతీతిసిద్ధవైజాత్యపిఘటనిష్ఠప్రతియోగితాయాం ప్రతియోగితా-
వచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వస్య॥ తదభావీయఘటత్వఘటాదన్య ఇత్యత్ర ప్రామాణ్యాపత్తిర్వా న చ వాచ్యం॥ ప్రతియోగితా-
యాః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన విశేషణీయత్వేనాదోషాత్॥ నచైవం సతి నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకవ్యాప్యవృత్త్యవిశేషణస్య నిరర్థ-
౭౨ కత్వాపత్తిరితి వాచ్యం॥ ఇష్టాపత్తేః వేత్యాద్యత్యాద్యుపయేత్యా ఘటౌ న ఘటావితి ప్రతీతేః ఘటత్వస్య పర్యాప్తిసిద్ధత్వేపి ఘటో న ఘటపటోభయమితి ప్రామా- ౭
ణికప్రతీత్యుభయత్వావచ్ఛిన్నత్వాదిత్యు చింతనీయం॥ ఘటత్వావచ్ఛిన్నస్య ఘటవిశిష్టాంశే స్వరూపపర్యాప్త్యుభయం ఘటేతరసామానాధికరణ్యా
సంబంధేన వైశిష్ట్యమితి భావః॥ అత్ర కేవలాన్వయిత్వమాత్రస్య సంబంధత్వానంగీకారే ఘటో ఘటస్య ప్రమాణత్వాపత్తిః॥ కేవలా-
న్వయిత్వస్య సంబంధత్వేన నిరుక్తదోషా ఇత్యత ఆహ॥ అన్యథేత్యాదినా॥ ధర్మిపారతంత్ర్యేణేతి॥ అత్ర ధర్మిపదం విశేష్యపరం పారతంత్ర్య

పదం విశేష్యతానిరూపితప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వపర్యవసితం వృత్తియత్వాద్ధోర్ద్వైశిష్ట్యం తథా చ విశేష్యతానిరూపితప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వపతేయా
ప్రకారతా తస్యాః ప్రతియోగితాయాం సిద్ధాకారః ॥ అన్వయశబ్దార్థః ॥ ప్రకారతాప్రతియోగిత్వనిరూపితప్రకారత్వఘటకనిష్ఠవిశేష్య
తానిరూపితప్రకారత్వయోః ఘటకత్వనిష్ఠయోః పరస్పరమవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావః ॥ అథ ద్రవ్యాదిపదప్రకారతం తత్ర శబ్దార్థః ॥
విశేష్యతానిరూపితప్రకారత్వమిత్యాదిసమాసార్థం లతాదృశశబ్దప్రయోగస్యోపపత్తిః ॥ తదుపపాదనప్రకారస్తు సమాసలక్షణైవ స్ఫుటీ
రితి ॥ రాజపురుష ఇత్యాదౌ రాజపదార్థస్య స్వత్వసంబంధేన పురుషపదార్థే అన్వయః ॥ నామార్థయోరితి వ్యుత్పత్తిస్తు సమాసే
తరిక్తవిషయిణీ వృత్తివిగ్రహయోః సమానప్రకారకత్వమితి నియమస్య బహువ్రీహిప్రభృతిద్వంద్వయోరితి ఇత్యాదావవ్యభిచరితత్వేన హో
న ఆప్తిరియతే ప్రకృతే చ నాధ్యవసాయత్వాదౌ స్వప్రతియోగితాసంబంధేన అనుయోగితాసంబంధేన వా భేదే అన్వయః । ఏవం చానుమితిప్రాతుభా

తం । యదా ప్రవృత్తిజ్ఞానం తజ్జనకః శబ్దః సో ధ్రువ దస్యా ప్రవృత్త్యర్థం బోధ్యతాం ఇతి న । అభిజ్ఞాభితార్థకర్తృకతాప పదార్థానాం శాబ్దత్వాం లుప్తవి
శేషః స్మరణాం తేషాం సాధ్యవత్వదార్థః స్యాత్ప్రతియోగిత్వే అన్వయః । తత్ప్రచరితరాపకతా సంబంధేన ఘటే అన్వయ ఇతి నార్థానాం తదవ్యుత్పాద
న ప్రకారస్య న యుక్తః తేషాం రవాతి ఏవమపి తత్ర కథం చిదితి వృత్త్యా బీజం తన్నామార్థయోరితి వ్యుత్పత్తేః సంస్కారాచ కల్పనం ఏవం చ విజ్ఞా
౬౨ సితార్థబోధకతాంతస్య విషయాభిధానపదార్థానాం తత్ర తత్ర భావః । నీలో ఘట ఇతి సంబంధివాదిమతే ప్రవృత్తిప్రతియోగితావిశిష్టస్య
అప్రసిద్ధేః తద్వృత్తిత్వస్య చ స్వప్రమావిషయత్వేన వాక్యస్య ప్రమాకత్వాపత్తే దోష ఇతి భావః । యా యా ప్రతియోగితా ఘటే విశిష్టాంతరాభావేత
ద్విశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావీయా ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాం గృహీత్వా తత్ర తదవచ్ఛేదకత్వాభావస్య ఘటవృత్తిత్వేన వాక్యస్య ప్రామా
ణ్యాపత్తేరితి ధ్యేయం । పదార్థేయత్వేతి । అసంతానాదితి భావః । స పశ్చలక్షితా । ప్రవలాన్వయి సాధ్యకత్వాదే వ్యాప్తిప్రమావ్యవధానమితి తత

ధాం గురుధర్మాణాం వృత్తిస్స సాధ్యకస్మాదితి భావః ॥ ॥ ఇతి పంచమలక్షణటిప్పణీ ॥ సమాప్తా ॥ [illegible] ॥ శ్రీ[illegible]ాయ నమః ॥

సాధ్యస్య సమానాధికరణ్యం యస్మిన్నితి త్రిపదవ్యధికరణో బహువ్రీహిః । తత్పురుషాద్భావే ష్యఞ్ ॥ అత్ర యస్యేత్యత్ర షష్ఠ్యర్థః ॥ ఆధేయత్వం తస్య నచ ర్థః తచ్చ తాదాత్మ్యాది అన్వయః ॥ సాధ్యస్యేత్యత్ర షష్ఠ్యర్థః ॥ ఆధేయత్వం తస్య నిరూపకతాసంబంధేన అధికరణేఽన్వయః ॥ తథా చ సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకాధికరణనిష్ఠాధికరణతానిరూపితవృత్తిత్వాభావవానితి సమాసవాక్యార్థః ॥ యన్నిష్ఠాధేయతా నిరూపకాధికరణత్వవిశిష్టం వా అధికరణం సాధ్యమితి విగ్రహవాక్యార్థః ॥ అథవా సమానం అధికరణం యస్య సః సమానాధికరణః తస్యభావః ॥ సమానాధికరణ్యం సాధ్యస్య సమానాధికరణ్యం సాధ్యసామానాధికరణ్యం తస్యాభావః ॥ సాధ్యసామానాధికరణ్యం నయోః సాధ్యనిష్ఠాః షష్ఠ్యర్థాదికం పూర్వవత్ ॥ ఏవం చాత్ర కపిసంయోగాభావాదిత్యత్రావ్యాప్తిః ॥ సమానమధికరణం యస్య త

స్వఘటకః సామానాధికరణ్యం సాధ్యతాసామానాధికరణ్యం సాధ్యసామానాధికరణ్యం తచ్చ భవత్తిత్రిభేదబోధకనయోర్మధ్యే
పాతః। సాధ్యశబ్దః సాధ్యవత్పరః పంచమ్యర్థః ప్రతియోగిత్వం తస్య భేదే అన్వయః భేదస్యాధికరణే ఇతి సాధ్యవైయధికరణ్యేన సమా-
నత్వం అభేదః। సాధ్యవైయధికరణ్యమిత్యత్రాపి విభిన్నమధికరణం యస్యేతి బహువ్రీహిః తత్రాన్యపదార్థః హేతుః తేన సాధ్యాదితి పంచ-
౭౪ మ్యంతేన సమాసః పంచమ్యర్థః ప్రతియోగిత్వం। సాధ్యపదం సాధ్యవత్పరం ప్రతియోగితా చ వృత్త్యన్యస్య దర్శితరీత్యా ప్రాధ్య ఇత్య-
ధికరణలక్షణం వాక్యార్థః। అసమానాధికరణమితి సమానశబ్దః ఏకవాచ్యధికరణం వాచీ నసమానం అసమానం అధికరణం యస్యేత్య అసమానం
తృతీయస్సప్తశబ్దః సాధ్యపరః। షష్ఠ్యర్థః। ఆధేయత్వం ప్రకృత నిష్ఠాధేయతానిరూపితాధికరణతావద్భిన్నప్రతియోగితాకభేదవదధిక-
రణానిరూపితాధేయతావత్సాధ్యమితి విగ్రహవాక్యార్థః। సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపితాధికరణతావన్నిష్ఠభేదప్రతియో-

౨ అసమానాధికరణపదేన సాధ్యపదస్య బహువ్రీహిః సూచిత ఇతి ప్రత్యేవదర్శితః తత్రాన్యపదార్థః హేతుః ఏవమగ్రేపి

వ్యధికరణవృత్తిత్వమితి వృత్తివాక్యార్థః॥ యదధికరణాదితి॥ సమానం న అధికరణం యస్యేతి త్రిపదవ్యబహువ్రీహిః॥ సమానశబ్దః
శైవాలాద్యధికరణపరః అనంతరం బహువ్రీహిస్తు పూర్వవత్॥ యత్పదార్థో౽పి పూర్వవత్॥ ఏవంచ శైవలాద్యధికరణనిష్ఠ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతాధికరణతానిరూపితాధేయతావత్త్వమితి విగ్రహవాక్యార్థః॥ వృత్తివాక్యార్థస్తు సాధ్యనిష్ఠాధే
యతానిరూపితాధికరణతావచ్ఛిన్నభేదాధికరణవృత్తిత్వం॥ ఏవంచ నాత్రదోషః॥ విశిష్టైకార్థరూపతానామ ముఖ్యైకవిశేష్యతా
శ్రయత్వం తదనుపపత్త్యా తజ్జ్ఞానానుపపత్త్యా ఇదం చ విగ్రహవాక్యార్థపర్యాలోచనయా బోధ్యం॥ వృత్తివాక్యార్థపర్యాలోచనే తు
ముఖ్యైకవిశేష్యతాశ్రయత్వమేవ లక్ష్యతే॥ సాధ్యనిష్ఠేతి॥ సమానం అధికరణం యస్యేతి బహువ్రీహిః॥ తతో భావే ష్యఞ్॥ సామానా
ధికరణ్యస్యాభావో౽సామానాధికరణ్యం సాధ్యో౽సమానాధికరణం యస్యేతి త్రిపదబహువ్రీహిః॥ షష్ఠ్యర్థః॥ ప్రతియోగిత్వం
౨ నను వ్యధికరణత్వ యద్వృత్తిహేతుతావచ్ఛేదకభిన్నసమవాయత్వాదితావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే లక్షణాసంగతిరాహ అవ్యాప్తిశ్చేతి
నను ఉభయాత్మకవ్యాప్తేః కేవలత్వం బంధినపేక్ష ఏకైకజ్ఞానే హేతుత్వే సత్యోభయజ్ఞానం కారణమత ఆహ యత్ప్రతిపాద్యనసంగచ్ఛతే

తద్ఘటాభావాధికాంశికం॥ అన్యథా ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర అతివ్యాప్త్యాపత్తేరిత్యాశయేనాహ॥ తత్ప్రతియోగిభ్రాంతావితి॥ ఏవంచ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకసంసర్గప్రవిష్టసంయోగత్వవిశిష్టవృత్తిత్వాధికరణవృత్తిత్వాభావాదినిష్ఠాభేదయత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాశాలితః తస్య తదధికరణరూ
పసంయుక్తాదార్థస్య నిష్ఠాభేదయత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధేనాన్వయః। సాధ్యనిష్ఠసామానాధికరణ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకసుప్రతి
టిప్ప విష్టాధికరణనిరూపితవృత్తిమాన్నిధ్యసామానాధికరణ్యపదార్థః॥ తస్య చ తత్ప్రకారతాశ్రయవృత్తిత్వే లక్షణాం అస్మిన్కల్పే లక్షు సంస్పష్టం
ణాధిక్యం। నను సంయుక్తాదార్థః ప్రతియోగివిశిష్టభేదాన్వయ్యభేద ఇతి వక్తవ్యం॥ లక్షణేయా అపి న ప్రయోజనం అతివ్యాప్తిరపి నాస్తి
త్యేవం ధూమతం వ్యాఖ్యానం నిరర్థకమితి చేన్న॥ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తేరభావ్రవిష్టరూపసంబంధేన వహ్న్యధికరణత్వప్రాంతు
క్తధూమసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యేతివ్యాప్తిః॥ సామానాధికరణ్యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన విశేషితత్వాత్తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నం

యత్సమానాధికరణ్యాం తన్నిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్యసాధ్యనిష్ఠత్వేపి తాదృశాభావప్రతియోగిధూమసామానాధికరణ్యస్యవ
హ్నౌసత్త్వేపి హేతావసత్త్వాత్॥ అస్మిన్మతేతుయత్పదార్థస్తత్తాదృశపారిభాషికప్రతియోగితాత్వరూపః లక్షణాపి ఏవంచప్రకృతే
ప్రేంతు రవిలాంఛేనికే తాదృశవృత్తిత్వాధికరణమితి నాతిప్రసంగ ఇతి దిక్॥ అనుపపత్తేరితి అవ్యాప్తేరితి భావః
ంషేణాసమన్వయస్తు వహ్నిపేక్షత మహానసవత్వరాన్యతమత్వధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవిషయ
త్వాసంబంధేనజ్ఞాన ఇత్యతదన్యతమసాధ్యకధూమాదిహేతావవ్యాప్తిః అత్రకేనాపిసంబంధేన
హేత్వధికరణావృత్తిత్వాభావస్సాధ్యనిష్ఠో నభవతీతి స్వవిశిష్టేన ధూమరూపహేతుర్థ్నేతుర్నమన్వక్ష్య
ఇతిస్వేవలాదికేవగ్రాహ్యః తదాపలక్షణాసమన్వయః॥ కేవలాన్వయిత్వాదితి॥ జాతిరితికేవలాన్వయి

కా।౭౮౯

ర్త్రః। అగ్రిమపరిష్కారేణా వారణాయోగాత్ ఫలితార్థమాహ తిరశ్చార్థస్యాసంభవాత్॥ అనిరూపకత్వమిష్టా
పత్తా। అన్యాదృశాప్యాతాసాధ్యనిష్ఠాధేయత్వవ్యాపకత్వం నిరూపకత్వాభావేత్రత్యేతి॥ తత్త్వసుపరియుక్తః తస్మిమా
నస్థామాదిత్వత్రత్ర అవ్యాప్తివారణాం తత్సు వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వప్రయుక్తలాఘవాత్ నిరూపకత్వసామాన్యా
౭౬ భావస్య లక్షణే నివిష్టత్వేన భవత్యేవేతి అయంగ్రంథః అకించిత్కర ఏవేతి చేన్న నిరూపకత్వసామాన్యా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణతావల్ [illegible] యుక్తధ్వాకాల్ల భ్యత ఇతి చేన్న। సాధ్యనిష్ఠాధేయతాతావచ్ఛేదక
ధర్మః సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకతాత్వరూపః॥ తత్రతి యాప్యధర్మావచ్ఛిన్నత్వం అధవా నిరూపకత్వసా
మాన్యాభావస్య నివేశే పికపిసంయోగ ఏతత్వాదిత్వత్రావ్యాప్తిః కపిసంయోగసామాన్యవృత్తిత్వేన తన్నిష్ఠాధే

యథా నిరూపకత్వస్యాప్యవ్యాప్యవృత్తితయా తదభావస్య పక్షసత్త్వేన వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య హేతౌ విరహాన
త్తాపత్తేః తథా వ్యాప్తిఘటకశరీరాయస్సాధ్యనిష్ఠాధేయతాయా నిరూపకీభూతాధికరణానువృత్తిత్వస్యైవ వా
వ్యాప్తః పక్షః వ్యవృత్తే సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిష్ఠనిరూపితత్వసంబంధేన అవచ్ఛేదకవిశిష్టభేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకీభూతాధికరణాంతర్భావేన సంయోగేన తత్పాదిత్వత్ర సంయోగనిష్ఠాధేయతానిరూ
పితత్వసంబంధేన వృక్షరూపావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్యతిశాఖాయోభేదః సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిష్ఠః ప్రతి
అధేయతానిరూపితత్వసంబంధేన గుణాదినిష్ఠభేదః సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిష్ఠః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకీభూతాధికరణం గుణా ఇతి నావ్యాప్తిః ఏవం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర ల. వ్యాప్తిస్సమాగతి

తి సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వవ్యాపకత్వబోధనం నను వాక్యాదయమర్థః కథం లభ్యత ఇతి చేన్నైవం అని
రూపకత్వఘటితసాధ్యనిష్ఠాధేయత్వనిష్ఠ నిరూపితత్వసంబంధేన అవచ్ఛేదకవిశిష్టభేదో బోధ్యః
౨౨ అథవా సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతాత్వతిరిక్తేతిమతే త్రిభిద్ధానుమానే అవ్యాప్తిః వహ్నినిష్ఠద్రవ్య
త్వావచ్ఛిన్నాధేయతాత్వనిరూపకఘటాధికరణాంశునాదికవసంభవతీతి తన్నిరూపితకోటుతావచ్ఛేదకభూ
తసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితాప్రసిద్ధిః సాధ్యనిష్ఠం యత్కించిదాధేయతాత్వం తత్ వహ్నితావ
చ్ఛిన్నాధేయతాయాః గ్రహణం తదనిరూపకాధికరణాం హ్రదాద్యప్రసంభవతీతి తన్నిరూపితకోటుతా
వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం ప్రసిద్ధం తరం తూపపత్ యదవహ్నితావచ్ఛిన్నాధేయతా యాఅపి

యత్కించిత్త్వదేనస్వరూపేణాల్లఘుసర్వత్రప్రసిద్ధ్యనుమానే అవ్యాప్తిరిత్యభిప్రాయవాన్ వదతి అనిరూపకత్వమి
తిహేత్వాదినా [illegible]తావచ్ఛేద్యవ్యాప్తివారణాంశే ఖండే ఖండవిత్ వాక్యార్థస్తే హేతుమేతస్త్రేణ యన్నిరూపి
తత్త్వం యత్కించిత్సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వవ్యాపకం తన్నిష్ఠనిరూపకత్వాభావవదిత్యర్థః ఏతద్వ్యాప్య
స్యలక్షణార్థస్త్విత్థం యత్కించిత్సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వవ్యాపక నిరూపిత తత్వ నిరూపిత నిరూపక
త్వాభావవదధికరణత్వం సమానాధికరణః తత్రాపి యత్కించిత్పదబోధ్యసమానస్య యుపహితనిష్ఠాధేయత్వ
త్వవ్యాపక నిరూపితతత్వనిరూపితనిరూపకత్వస్య విద్యమానత్వాత్ ఏవంచ హేత్వధికరణం తాదృశ
నిరూపకత్వాభావవన్నిర్దిష్టం భవతి అపితు స్వాత్మాతాద్యైవేతి నావ్యాప్తిప్రసంగః ఇతి గ్రంథస్యతాత్పర్య
మితి త్వలిత్వాపనధికరణత్వేపి తత్త్వఘటత్వేన యుపహితనిష్ఠాధేయత్వవ్యాపక నిరూపితతత్వనిరూపితనిరూపకత్వాభావవదధికరణం +

మితి చేత్ సాధ్యనిష్ఠాధేయతావచ్ఛేదకసామ్యమితి సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వవిశిష్టతద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వస్య విశిష్టంతత్వ ఇత్యర్థః మహాకాలాన్యత్వాదితి నిత్యస్య ఖండకాలావృత్తిత్వేన సాధ్యా
వామహత్త్వాదేరవ్యాపకత్వం తద్వన్నిష్ఠాన్యోన్యేతి అన్యోన్యాభావస్య అవ్యాప్యవృత్తిత్వమితి భావః
౭౮ కపిసంయోగరూపే అప్రసిద్ధ్యాదిదోషాదాహ నదోషఇతి అవ్యాప్తిత్వస్య ఘటభిన్నం తద్వృత్తితాపభా
వాదిత్వాదౌ లక్షణాసంగతిః తద్వృత్తిత్వాధికరణతాపభావవత్త్వ ఘటాభావయచ్ఛేదానుసంధానే అసం
భవ ఇత్యర్థః తథాచ తాదృశాధేయతానిరూపక [illegible] తి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతి
తియోగిమత్త్వగ్రహవిరోధితానిరూపకత్వసంబంధేనవివిజగదీశమతే కపిసంయోగరూపా

సహిత్వాదోష ఇతి చేన్నాద్యః అత్ర వ్యాప్తౌ హేతుం దూరయతీతి యత్కించిత్సాధ్యాధికరణే తృణస్య ద్వితీయ
లక్షణే వ్యాప్తిహేతుతాభిప్రాయేణ వ్యాపకీభూతాభావనివిశిష్టాభావమితి ఆధేయతాత్వాపతిరిక్తనిష్ఠ
నిరూపిత తత్వాపతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నత్వదవచ్ఛేదకతా నిరూపక ఆధేయతాత్వనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛేదకతాక
॥శ్రీ॥ ప్రతియోగితాకత్వ ఘటక॥ ॥శ్రీః॥ ఇతి సింహవ్యాఘ్రలక్షణా వివరణస్సమాప్తః ॥శ్రీః॥ అథ జ్ఞాప్యభూమవిహార ॥శ్రీ॥
ప్రతివాయుసమః ॥ వృత్తిపదస్య సంబంధార్థకత్వే ఇతి ॥ వృత్త్యనియామకసంబంధేన హేతుతాయాం
తత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాదవ్యాప్తివారణాయేతి భావః ॥ అభావమాత్రం
వేతి ॥ అధికరణత్వాంశం పరిత్యజ్యేతి శేషః ధూమవద్వృత్తి ఇతి ॥ ఏతస్యాం ప్రతీతౌ ధూమవృత్తత్వావ
చ్ఛేద్యవహ్నిమత్వం యుక్తం తదభావముద్దిశ్య ధూమే వృత్తిత్వం భాసత ఏవముద్దేశ్యతావచ్ఛేదకా

౨౬ వహ్నిన్నాధికరణత్వస్య ధూమభావానాక్రమత్వం వ్యలషేవ్యన్యాసివతి వ్యలష్న్యామఖం డూ[illegible]వాధి
రూపం అథవా ఇదానీం ఇహేతి ప్రతీతివిషయత్వావిషయత్వం స్వానుయోగితి రూపనిష్ఠం అధి
కరణత్వం స్వపదేన ధతు న మశక్యం హేతుతావచ్ఛేదక సంయోగ సంబంధేన స్వానుయోగినాం అధి
కరణత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ కింతు ధూమనిష్ఠ అధికరణతా ప్రకా[illegible]త్వానను ధూమనిష్ఠాధికరణ
తాయాం పర్వతాది నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వరూపప్రతియోగినాం భవేన తదభా
వాప్రసిద్ధిరితిచేన్న ధూమేవష్ఠామత్వం యుపేతత్వాభావాధికరణతాశ్రయవాలసామానాధికర
ణ్యాభావాధికరణతావకాచిదత్రితస్యాం పర్వతనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వస్య

ప్రసిద్ధత్వాద్వృష్టిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర ఏవం లక్షణాసమన్వయ ఇతి ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యత్ర స్వరూపాది
నక్షిం నిష్ఠ అధికరణత్వం ధర్తవ్యమితి చేత్ భూతలావచ్ఛేదేన ద్రవ్యత్వవత్త్వమవృత్తిత్వాభావాధి
(నా) కరణతాయాం ఘటేనతావతాస్త్యతి ప్రసంగా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన తాదృశాధికరణత్వ
స్యయోగినిసాంషే ఘటస్యాధికరణం కపాలస్తద్ధన వచ్ఛిన్నం స్వం జాతమితి లక్షణాసమన్వయః।
ధూమావయవస్థం యుక్తధూమాంతరనిష్ఠ అధికరణతావ స్వస్య పర్వతీయధూమనిష్ఠా త్వ
ధికరణతాయాం నత్వాద్వృష్టిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ యాయాయితి వ్యస
అత్రైవావ్యాప్తివారణాయ తత్తన్నిష్ఠభేదకూటవత్వస్య వివక్షా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధిత్వస్య

సుహాదానైక్యపదార్థాన్తర్గతధ్యావ్యాప్తిః ధూమవన్నిష్ఠాధికరణత్వానుయోగినోధికరణాంశ్వావయ
వోపిభవతి తదవచ్ఛిన్నత్వేనతదనవచ్ఛిన్నత్వస్యాసంభవాత్ కారణాసంభవాదితి నన్వస్మిన్
౮౦ కల్పే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనిత్యస్యప్రస్యర్థేనం ధూమవన్నిష్ఠాధికరణత్వానుయోగినో
ధికరణాధూమావయవనిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితావ
చ్ఛేద్యతాశూన్యత్వస్యాస్యప్సిన్నసత్వాత్ అవచ్ఛేదకత్వనివేశేనాపిత్వ్రత అపిశబ్దేన దేశవిధయా
ఆవచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్న అవచ్ఛేదకత్వనివేశః తథాచ ధూమావయవనిష్ఠ దేశవిధయావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న అవచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వస్యాస్యప్సిన్న అభావాత్ప్రతిపదిన ధూమవన్నిష్ఠాధికరణత్వస్య

ధతుఃసమశక్తత్వేన అవ్యాప్తేస్తత్రాపల్ నను పక్షత్వయిప్రయోజనం నాయాతీతి చేన్న అఖండాభావప్ర
ఘటకతయా సాధ్యవ్యాప్యాల్ అఖండాభావఘటకత్వం వక్ష్యం బంధం తత్ర నే తత్ర వస్తుల భ్రాంతిర
ధితి గ్రంథస్సంరక్షణార్థం వక్తవ్యం అన్యథా రూపనిష్ఠాధికరణతాయా వ్యాప్యస్య ధృడిన ధర్మం
శక్యత్వేన తదనుయోగినిరూపితధికరణం తన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న అవ
చ్ఛేదక[illegible]తానిరూపితావచ్ఛేదకతా శూనత్వ శ్రృన్యస్సప్రసిన్నస త్వేన తదన్యవృత్తి గగననిష్ఠ
వృత్తిసామానాధికరణం న్యాయభావాధికరణతాయాం సత్వాల్ ౪ ౧ నను గగనసాధ్యవిప్ర
లవత్పక్షతం న్నిష్ఠాధికరణతాయా అపివ్యపదేన ధతుఃసంశక్తత్వేన తదనుయో
నియమవధికరణం తన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛే

ఫలితాశూన్యం యదవ్యాప్యం తదవచ్ఛిన్నాయాః అప్రసిద్ధత్వాదితి తద్వారణాయ హేతువచ్ఛేద
కసంబంధేనేతి లస్నిన్నప్పి వక్తవ్యమితి భావః అగ్రిమగ్రంథానురోధేన యత్తిరూప్యవిశేషాణాంచ
తి గగనస్యావృత్తిత్వే కల్పనాయా యోపోచితాపల్లేనను ఏతావతా అవ్యాప్యత్వాద్వారణారూపప్ర
౪౮ యోజనం నాస్తమితి చేన్న హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధినితద్వ్యక్త్యనుయోగి దాని రూపనిష్ఠాధికరణతా
యాః అపి దర్శనాత్ తావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకతాశూన్యత్వస్యసత్వాత్ తత్తదధికరణతా
నాం లక్ష్యానుయోగిరూపనిష్ఠత్వేన అనంతత్వాత్ అవచ్ఛేదకసూత్రపవత్త్యసంచనివేశనగౌరవాత్ తదను
ష్ఠాధానేతు రూపనిష్ఠాధికరణతాస్వరూపదినశ్యతుగమనశబత్త్వేన [illegible] గౌరవమితి ॥ ౪

అథవా విషయతాయాః వృత్తినియామకత్వపక్షే గగననిష్ఠాధికరణతాయాః స్వపేనఘటసమవేతవృత్తి
న తదనుయోగినో ఽధికరణనిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వనిరూపిత అవచ్ఛే
ద్యతాశూన్యవత్త్వం య[illegible]దవత్త్వం తద్భిన్నాధికరణా అప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి తద్వారణాయ హేతు
తావచ్ఛేదకసంబంధినేత్యుక్తమితి అథవా వక్ష్యమాణసంయోగేన రూపాదితత్ర అతివ్యాప్తివా
రణామేవ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధినేత్యస్య ఫలం అనవచ్ఛిన్నరూపనిష్ఠాధికరణతాపిఘటసం
కేత్యుతి తదనుయోగినో యదధికరణం తన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న[illegible]రూపనిష్ఠాధి
రణతాయాః అవచ్ఛేదకతానిరూపిత అవచ్ఛేద్యతాశూన్యవత్త్వం యత్త్వం తద్వత్త్వస్య గగన

83

నిష్ఠాధికరణతాయాం సత్త్వాత్ తదనధికరణతాఘటితోః అతివ్యాప్తిః తదుపాదానేతు హే-
తుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ధూరూపనిష్ఠాధికరణతానుయోగినో అధికరణాప్రసిద్ధ్యా రూపనిష్ఠా-
ధికరణతాస్వపదేన ధర్తుం న శక్యత ఇతి అనివ్యపదతన్వాత్ తథాపి నాతివ్యాప్తిరితి దిక్ ఏవం చ పక్షేష్వ-
యిపిత్రయం జనకత్వం ధూమాద్యసంబంధితమితి నను నితంబపూరుడేశే ధూమోత్పత్తి-
క్షణావచ్ఛిన్నపర్వతాదేః క్షణికసంబంధేన అవచ్ఛేదకాధికరణారూప ధూమసంబంధిత్వసత్త్వ-
ం శక్యవత్త్వేన క్షతం తదసంబంధిత్వకథనమితి చేన్న వృత్తినియామకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాత్తదభా-
వానవతరనిష్ఠ అవచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకతాయాం వృత్తినియామకసంబంధేన అవచ్ఛేద్యాధికరణసంబంధిత్వ

స్వ్యాపత్తంత్రత్వేనాదోష ఇత్యాశయః ఽద్రవ్యశకసంబంధస్య సంయోగః స్వరూపస్యమహాయుః
కాలికసంబంధేన కాలస్యాత్త్వత్వాలకాశత్వసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వసిద్ధిరితి నిరాబాధ్యేపదూ
షిప్పక్తె నియమస్యాత్రాప్రసక్తేః అత్ర తావత్ ఆకాశత్వేతదుభయోః పరస్పరాధికరణావృత్తిత్వస్య కాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వాభావేఽన్వేషం ఏతాదృశనియమోఽభిప్రేత ఇత్యత్ర కిం గమకమితిచేత్
ఏత్రైః కింతరవిణా ఏతాదృశనియమస్యానుక్తత్వేపి ఏతద్గ్రంథస్య నితత్త్వేన అభిమతస్య నిబాంధ
తత్వాఽధూమాంతరసంయుక్తస్యాపి వావచ్ఛేదేన ధూమాదిస్త్రాదృశాభావత్వేపి నషితిరితి గ్రం
థేన పూర్వోక్త నియమస్యైవ వక్తవ్య ఇతి ప్రతీయతే అనవభాజగదీశరీత్యాఽవ్యాప్తిప్రదర్శనం

వాచ
కూర్వల్లాను యోగి ~~తావచ్ఛేద~~ కత్వమ్యం తపదస్యముభివ్యాహృతనయోః తత్రవంత్వాభావబోధక
త్వమితి నియమః ఇత్యభిప్రాయేణాహ ధూమస్యనేతి అతివ్యాప్తిప్రసంగాచ్చేతి నను కోతు తావ
౮౫ చ్ఛేదకసంబంధినహి తువనాత్రావచ్ఛిన్నా ధికరణత్వాయాః ప్రసిద్ధత్వాదివనాతివ్యాప్తిః కిన
హాయోగోళకీయరూపేహి తత్తావచ్ఛేదకసంబంధినహి తువన్నాత్రావచ్ఛిన్నత్వం ప్రసిద్ధమితిహా
ప్యం తత్రాపికాలికసంబంధినా యోగోళకీయరూపా ధికరణం యద్ధ్రదాది హేత్వధికరణం తాప
తదవచ్ఛిన్నత్వేనహేత్వధికరణాయోగోళకమాత్రావచ్ఛిన్నత్వాభావాత్ నవమాత్వాత్ నియ
మేన అయోగోళకీయవహ్నినిష్ఠాయాః కాలికవృత్తితాభావః తదవచ్ఛేదకతాంశతః ౹

స్కాలికసంబంధేనావచ్ఛిన్నత్వాధికరణ ~~మాత్రా~~ రూపసంబంధేన ప్రాదేశావచ్ఛిన్న మతః కేవలత్వేనాంయో
గాంశే ఏవ వక్తుం శక్యత్వేన తాదృశరూపహేత్వధికరణమాత్రావచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం
పూర్వోక్తనియమానంగీకారేణ అవ్యాప్త్యుద్ధారార్థమేవ కేషాంచిన్నతో దండయోగ్వద
ంవహేత్వధికరణామాత్రావచ్ఛిన్న అధికరణతాయాం ః అప్రసిద్ధిరతో నాతివ్యాప్తిరితి చేన్న
తుల్యం చ యుక్తశ్చేత్సంభవవారణాయ హేత్వధికరణమాత్రావచ్ఛిన్నేత్యత్ర మాత్రశబ్ద
స్య తదితరానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యర్థః తదవచ్ఛిన్నత్వం నార్థః అపి తు హేత్వధికరణేతరానవ
చ్ఛిన్నత్వమర్థః తథా చ హేత్వధికరణేతరానవచ్ఛిన్నతాదృశాధిక ~~రణా~~ వృత్తితాఽభావా

ధికరణతాయాం గగన ఏవ ప్రసిద్ధత్వాత్ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నాసంభవః పృక్తాత్వన్తి
సంసక్తి నను దర్శితాతివ్యాప్తిః యదభావ్యయోలత తథాపి దీధితికారోక్తసంబంధాంతరేణ వర్త
౪౪ మానే తత్రాపి సులభ ఇతి గ్రంథాసంగతిరితి చేత్ హేత్వధికరణేతరనిష్ఠకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేద్యతాశూన్యత్వం హేత్వధికరణేతరానవచ్ఛిన్నత్వే తస్య వైయర్థ్యః తథాచ
వృత్తితయా రూపనిష్ఠాధికరణతాతాదృశప్రసిద్ధ్యా ఇతి న తద్గ్రంథాసంగతిః ధూమనిష్ఠా స్వావయ
వావచ్ఛిన్న అధికరణతా తు న ఏతాదృశీతి తామాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర నావ్యాప్తిః
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర అయోగోలకీయం వహ్నినిష్ఠాధికరణతా న లక్షణఘటకా ఇతి తు

అయోగోళకరూపనిష్ఠైవ తాదృశేతి అతివ్యాప్తేస్స్వపచత్వాత్ ననుపరస్పరానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా
ధికరణతాయాః ఏతస్యోక్తత్వేనత్రుక్యేతి అయోగోళకసావయవమోభయావచ్ఛిన్నస్యావహ్న్యాదిని
ష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః ఉత్పత్తిక్షాలీనాతివ్యాప్తిప్రదర్శనమ
సంగతమితిచేత్ ఏతదనంశికాశినాకిచిన్మఠ ఇతాపత్తే స్పృష్టరూపాదితి ధూమవాన్వహ్నేరి
త్యత్రతునాతివ్యాప్తిః అయోగోళకీయవహ్నివృత్తేః అయోగోళకావచ్ఛేదేన సాధ్యసామా
నాధికరణ్యాభావాధికరతా గగనావచ్ఛేదేన సాధ్యసామానాధికరణ్యమస్తీతి వక్ష్యమాణాయాం
ఇతిననుగగనాదేనాంవృత్తిమత్త్వవిశేషకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావః

ఆత్మావచ్ఛేదేన ఆత్మత్వాదౌ ప్రసిద్ధ ఇతి అవృత్తిత్వే కల్ప్య ఇవ అత్రావికల్పి లక్షణాసమన్వయసంభవాదిత్యతో నిష్ఠ హేత్వధికరణ
భూతలత్వాలానవచ్ఛిన్నత్వం అవచ్ఛిన్నత్వం చేత్యుభయసత్త్వాత్ ఆత్మత్వాదినిష్ఠతాదృశాభావాధికరణతాయాం లక్షణాఘటక
త్వాత్ అవృత్తివృత్తిధర్మవృత్తిత్వేన తత్తత్కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసత్త్వాత్ న తదభావాధికరణతా ఏవం గగనాదీ
౪౫ నాం వృత్తిత్వదోషే అవ్యాప్తిరితి నదద్ధితి కృత్తిధ్వంసాసంగతిరితి తద్భావాయిన్యాహ అవృత్తావేవ ప్రవృత్తేరితి సత్త్వమర్థః ఇతి
నతు వృత్తిత్వం. సాధ్యాభావవన్నిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్యాప్యభిమానార్థత్వాత్ వలయా
ధికరణనిరూపకాధికరణా ఏవ తాదృశ తత్సపృష్టిర్థతాంతాత్ ఉభయాధికరణతావత్త్వసామాన్యాశత్వం వా వక్తవ్యమితి అత్ర
కేచిత్ శ్వసామాన్యపదం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర తివ్యాప్తివారణాయ. అనయథా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనాయుక్త

త్రిమత్త్వత్వాది అయోన్యోన్యాభావ ఏతదుభయనిష్ఠత్వాదితన్నిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావానవచ్ఛేదకత్వాత్ తద్వ్యస్తత్రిత్వత్వస్య తు ఉ
భయాధికరణతావత్ ఇతి తదుపాదానేతు సామాన్యాంతర్గత అయోన్యోన్యాభావతాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశత్వత్వనాది
నిష్ఠతాదృశవృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకత్వాత్ నస్యైవముక్తప్రవలంబ త్వాదితరత్రాతివ్యాప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకసమవాయసం
బంధేన యద్వృత్తిమత్త్వత్వాది తన్నిష్ఠభూతలావచ్ఛిన్నత్రవాదవత్త్వమవిత తత్త్వాభావః తదవచ్ఛేదకత్వం సమవాయవ్యాప్తిన్నష్ఠ తత్రు
శ్చేత హేతుభూతత్వత్రై ఏతదుభయాధికరణతావత్వమాంసంబధ్యేః పక్షతాల్షేబత్తివేల పరిష్కారే హేతు [illegible]వచ్ఛేదకసంబంధేన
యద్వృత్తి నివేశబలేన చాధాయయుదితి బలతదంతర్గతగుణత్వమతి తంనిష్ఠసాధ్యవత్త్వవృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకం గుణత్వసత్త్రామ
భయాధికరణతావత్త్వసామాన్యంగుణ ఇతి నాతివ్యాప్తిః ఏవం చ నభేతు [illegible]వచ్ఛేదకసంబంధేన యదితి తదంతర్గత

వ॥ వ్యా॥ జనన్య
ధియ్య

శ్రీ వాలొవితన్నిష్ఠతాదృశసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకత్వే. వాలత్వస్య హేతు ధూమ ఏతదుభయాధికరణం తావద్వృ
ద్ధిమితి వక్తుం మానస్థయాదిత్వాదౌ అవ్యాప్తిరితి వాచ్యం హేతు తావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుమన్మానాధికరణం యద్వృత్తి
నావేశేన శ్రీవాలాదేరసద్ధేనాం ఘటకత్వాల్లేననులక్షణాస్థ సామాన్యపదం వలర్థం యద్వృత్తితేల తదంతర్గతలక్షయోగ్యాకాశ
౪౭ వత్వస్యానాదితద్వృత్తిత్వస్య తహే తు భూయస్తల యోగేనా కేయ వక్తుం వృక్తి ఏ తదుభయాధికరణ తావానయోగ్యాకాశమి
వతశ్చలత్వస్య నిష్ఠ తాదృశసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకత్వేన అతివ్యాప్తిభావాదితి మేఘసమవాయేన ఘటసాధకత్వ
వృత్తిత్వవ్యవస్థా అనుపదస్థితి యోగేనాకాశ సమవాయేన వృద్ధి వక్తుం హేతుతే వలబ్బాహిన్యా తివ్యాప్తివారణాయ [illegible] సమానవపదస్య
స్థార్థనలికాలత్వానలధూమ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుసమానాధికరణం యద్వృత్తితేల తదంతర్గతం ద్రవ్యత్వం తద్వృత్తి

ప్రకృతహేతుభూతకృతివృత్తి తదుభయాధికరణతావచ్ఛేదకీభూతాంశప్రవృత్తినిష్ఠావచ్ఛేదకతాదృశసాధ్య
వద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశాధికరణతావచ్ఛేదకత్వోక్తౌ సామానాధికరణ్యఘటకసంబంధేన తద్ఘటకతాదృశసాధ్య
వద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకతావిన్నాతివ్యాప్తిః సన్నేవ మాత్రతి ప్రవృత్తసాధ్యతాకవ్యాప్తిప్రవృత్తత్వ తదనవచ్ఛేదకత్వప్రతియోగిక
మవాయేనవ్యాప్తిప్రవృత్తహేతుకపక్షేతు అవ్యాప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుసమానాధికరణాయంవృత్తిత్వచ తదంతర్గత
౦ కిల్ప్తేః — వృత్తమేవ తత్ర తత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావాత్ తస్మిన్ దోషే ఇతి చ భిన్నో యేనాలక్ష్యేనాంతరవహ్నే అథవే తత్ప్రతిబంధ్యం కిల్ప్తేః —
[illegible] తావచ్ఛేదక [illegible] వ్యాప్తిరితి. అత్ర పక్షసమానాధికరణ పదార్థాంవివక్షాధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావకసంగ్రహేసాధ్యాకేన అవస్త్రాం
మవాయ తత్వదిమాసాధ్యం తద్వావచ్ఛేదకతాకతాదృశవ్యాప్తి [illegible] ప్రవృత్తియోగ్యత [illegible] ప్రతిబంధకంప్రవిష్టాయాః।

న॥౮౧।జన్య
త్రివ్యాం

భిదవృత్తిత్వం హేతావిక్షేం టత్ర విశిష్ట్యావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావృత్తిత్వవిశేషణం తు సాధ్యాభావస్య లక్షణఘటకతా
ంపాదనార్థం తత్ఫలం తు సత్యస్మిన్ సాధ్యాభావమాదాయ పర్వతభిన్నావృత్తి వహ్నిమాన్ హేతవ్యభిచారి యత్ర ఇతి త్రి స్వరూపవిరోధం
త్వం తచ్చలక్షణం ఘటత్వేన నాతివ్యాప్తిః ఇతి విశేషణం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠం అధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వం తాదృశవహ్ని
౪౭ సత్త్వాత్॥ అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకావృత్తిత్వం తిపూర్వేతనుచర సాధ్యతావచ్ఛేదకావృత్తిత్వవిశేషణం మహానసీయత్వవహ్నితోభయా
వచ్ఛిన్నమహానసీయవహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావమాదాయ వ్యభిచారిణి దోషవారణాయ॥ అవచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛే
దకావృత్తిత్వేన తత్ప్రతియోగితాకం విశిష్టదభావపర్వతభిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రదిష్టతత్ఫలం యు మహానసీయత్వనిష్ఠవహ్నిత్వనిష్ఠా
వచ్ఛేదకతాయాం భిన్నత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావృత్తిత్వసమానాధికరణం మహానసీయత్వరూపతద్భిన్నత్వా

ఛేదకత్వప్రతియోగితాయాః ఛేదకప్రతియోగికత్వేన తత్సత్త్వేఽపి లక్షణాఘటకత్వేన వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తేరభావాత్ యద్వా
అవచ్ఛేదకతా పుభయసనిష్ఠా విశేషతదా సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరధర్మావృత్తిత్వవత్త్వం వా వ్యాం[illegible]సు తత్పక్షైకత్రతేల కాలేరావృత్తేసత్వ
ముదాయాంపర్యాప్తత్వా ద్వైశిష్ట్యతాభావం యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకభూతవహ్నిత్వపర్యా
ప్త్యేకత్వేనచ్ఛేదకప్రతియోగికత్వాభావసంతర్భావాత్పునరత్ర తమాదాయ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తిర్దుర్వారా॥
సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్తితస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తిసంబన్ధేన అప్రవర్తమానత్వం నాపర్యాప్తిసంబన్ధేన సాధ్య
తావచ్ఛేదకాపర్యాప్తత్వవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తత్వనిరూపకే ఇత్యర్థః [illegible] ఉభయనిష్ఠాయాం ఏకావచ్ఛేదక
తాంతసాస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్త్యనిరూపకేశేషేనస్వరూపమానాధికరణాధర్మ

నిష్ఠత్వేన చ తత్ప్రతియోగితాయాః విభేదప్రతియోగిత్వేన లక్షణానాం ప్రకారత్రిణాం దోషాభావ యద్ద్వ్యభయ నిష్ఠావచ్ఛే
దకతానిరూపకాణాం సంబంధభేదేఽవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకభేదేన చ భిన్నత్వేఽపి తాదృశ ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్థలే సాధ్య
తావచ్ఛేదకావర్యాప్తి తద్భిన్నప్రతియోగికత్వం నిరుక్తం సాధ్యతావచ్ఛేదక తథాపి సామానాధికరణ్యసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యవ్యాప్తి
ప్రవిశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాయాః అవచ్ఛేదకతాయాః వహ్నిత్వ ఏవ పర్యాప్తత్వేన సామానాధికరణాధర్మ
నిష్ఠత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణప్రతియోగికత్వావగమనం తద్భావాద్వ్యాప్తిరూపం సాధ్యమాదితప్రామాణ్య
ష్టదవచ్ఛిన్నవేతి అవచ్ఛేదకీభూతప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛి
న్నపర్యాప్తిప్రతియోగికత్వేన సామానాధికరణధర్మనిష్ఠత్వేన చ భేదప్రతియోగికీభూతప్రవిష్టత్వాపత్తేయదవచ్ఛే

దళకోటిప్రవిష్టానాం నావచ్ఛేదకత్వం కింత్వవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వం తదా అవ్యాప్తిరిత్యత ఆహ విశిష్టం చ విశిష్టం వేత్యా
దియాదృశానుమితివిధేయతావచ్ఛేదకతా అవచ్ఛిన్ననిరవచ్ఛిన్నావా తాదృశానుమితిత్వయోజక వ్యాప్తిస్తద్భిన్నా
ఇతితాత్పర్యం సాపివచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వస్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయ
యాభావవత్త్వమితి యోజ్యం ఇత్థం కేవలాన్వయిసాధ్యకలక్షణానాం అపరంత్వ నిరవచ్ఛిన్నసాధ్యతేత్యాదిపూర్వపక్షవలోపవం చలక్షణద్వయ
ం యదుభయకంతహేనపూరణీయత్వమభావం గృహీత్వా అవ్యాప్తిరనుద్ధర్తవ్యతా తాన్తానదహసోంభయాంభ
యాభావవద్వృత్తిత్వస్యహేతౌ విరహదళవారణస్తైనవచ్ఛేదమాదాయాదిత్వాద్వ్యాప్తిరిత్యత ఆహ నాధునా
వచ్ఛేదకావచ్ఛేదకసాధ్యసత్తాయాది విశిష్టోభయకరణం సాధ్యవత్త్వస్యేత్యత్ర యత్ర త్వాద్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నా

ధేయతానిరూపితాధికరణత్వవిశిష్టే యత్ర త్యాద్యధికరణధర్మవిశిష్టేత్యర్థః యథా ప్రతాంఠకత్వే తు ఘటత్వప
ట త్వాభ్యాం ప్రమేయం సామాన్యాభావప్రలక్షణాఘటతానస్యాత్ యత్ర భిన్నఘటత్వపటత్వనిష్ఠా వచ్ఛేదకతా
యాంధతుస్సంశక్యతాయాః ఇదానీం తు విరుద్ధఘటత్వపటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకద్విత్వరూపధర్మా
౪౮ వచ్ఛిన్నాధేయతాయాః అప్రసిద్ధత్వాదలత్వదేన ఘటత్వపటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాధతుస్సమశక్యతాభావః యత్ర పర్యాప్త్య
ధికరణధర్మవిశిష్టసాధ్యమిత్యపిహాతం తత్ర కిం స్వాధురితి వివేకే విశిష్టం సాధ్యమితి హాతన్య వ్యక్తేః పూర్వత
న హానిస్తు మూలకారోక్తసమవాయి తేంత్రూపాదిలతాప్రభావప్రలక్షణఘటకతానస్యాత్ యత్ర భిన్నసమవాయి
నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాః ధతుస్సంశక్యతాయా విశిష్టం సాధ్యమితి హాని తు సమవాయిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య

వహ్నిదకథర్త్వావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధికరణతావిశిష్టం ఘటాదిసమవాయేనవిషయనతువాచ్యత్వరూపం
సాధ్యభవమితి మూలలకారోక్త తాదృశాభావత్తతిగోగతాంగూఢైదాత్తతి ఏతో నిత్యమతి నను విశిష్టం సాధ్య
మితికుత్రేపిదధితికారోక్త గగన తాదృశ వహ్నిమత్త్వేంయూభా వసుబలక్షణాఘటకతానాంయూంతి యత్రోత్త్వేనగ
గనత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం కృపాతుంశక్యత్వేనతిపిలేతభంవేదం క్షేత్రత్వమియతవహ్నిస్సాధ్యకేశ్లోకేఘటత్వ
ఘటత్వాభావంత్వమేయూంభావత్త్వసిద్ధావివనిభృర తప్పేలేగగనత్వేనత్వంయాతపిభా వేసభ్యరాభావేనత్తసుబంలక్షే
ణాంఘటకత్వేవినదధితికృతాత్వరూపపానికవిశిష్టాధికరణాం సాధ్యవదితికల్పితుగగననిష్ఠావచ్ఛేదకతాతక్యా
త్తుపహ్నిదర్శనగనత్వనత తద్వృత్తిత్వరూపం ధర్మా వహ్నిన్నాధేయతానిరూపితఅధికరణతావిశిష్టగగనాధిక

రణాత్ర ఇతి ధ్యేయమ్ । యద్యపి గగనగగనత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం ధర్మత్వసమనియతత్వాభావాత్ గగనత్వావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావప్రసక్తి
ః స్యాత్ తథాపి విశేషసమవాయితావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాభావత్వస్య ప్రమాణాసిద్ధత్వాత్ వ్యాసేనేతి విశిష్టం సాధ్యమితి త
ల్పకాద్యయోగేన విశిష్టం సాధ్యమితి కల్పే వక్ష్యమాణవ్యాప్యమాదితః పృథగ్వ్యాప్తిః ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వ
౩౦ త్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధికరణతావిశిష్టో ఘటః న వహ్నిరూపం సాధ్యమితి వహ్నిగ
త తత్త్వవృత్తిత్వనిష్ఠ అవచ్ఛేదకతాయాం త్వదీయప్రాప్తేః ఇతి తాదృశావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగితా
ఘటనిష్ఠతిర్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వప్రసిద్ధ్యయోగాత్ ఇతి చేన్న అవచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగితాయా
సాధ్యనిష్ఠత్వేన విశేషణీయత్వాత్ యత్ర విశిష్టం సాధ్యం తత్ర న సాధ్యవల్లక్షణం సాధ్యస్య విశేష్యకం తు యుక్తమ్

చ్ఛిన్నతద్ఘటాభావసత్త్వేన ఘటకేతి తి పక్షాంధూమాది వృత్తేర్నావ్యాప్తిరితి తన్న విశిష్టం యత్కించిదితి ని
వేశే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వేన ఘటకత్వస్యాక్షతత్వాత్ పృథివీత్వసత్త్వాన్నరూకత్వాత్ నను విశిష్టాధికరణ
ం సాధ్యవదితి ప్రాగుక్తస్వాలాద్యభావస్యాపి సత్త్వేన ఘటకత్వాత్ తద్వృత్తితావచ్ఛేదకతారితి పక్షాంధూమాదిత్వస్యాత్రావ్యాప్తి
రితి చేన్న విశిష్టాధికరణం యత్కించిదితి యత్కించిత్త్వేనైవ నివేశః న తు సాధ్యవత్త్వేనేతి శ్వైవాలాద్యభావప్రతియోగి
తాయాం భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన ఘటకత్వేపి నాదోషాత్ అథవా అవచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాన్యప్రతియో
గితాయాః సాధ్యసమానాధికరణానిష్ఠత్వేన విశేషణీయత్వాత్ నను ముభయకత్వపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యా
ప్తిః విరుద్ధవహ్న్యాత్మకఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభావస్యావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధికరణతాయాః

౯౯౿౩౹౫
స్వరూపం

అత్రేదమవధేయం ఘటవత్త్వ ఘటత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతా భిన్నావచ్ఛేదకతాయా స్వరూపేణ ధర్మప్రవృత్తి వక్తి ఘటో భయాభావస్థలక్షణ

ఘటకతయా తత్ప్రవృత్తిత్వసిద్ధేః తోఽతివేన్న వ్యాప్యవచ్ఛేదకవృత్తిత్వనవచ్ఛేద్యత్వేన ప్రతియోగితాయాం విశేషణత్వాయత్వాల ॥

౪౧ ~~[illegible]~~ ॥ శ్రీః ॥ ॥ శ్రీః ॥ ५ राम ५ श्रीराम ఇతి శ్రీ జగన్నాథ చక్రవర్తి విరచితావతరణం (గ్రం) ఘటిష్ఠానిసమాప్తం ॥

राम

ನ್ಯಾಯ। ಸಾಧ್ಯಾಭಾವ
ಜಗನ್ನಾಥ ೧೦೮

ಶ್ರೀಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ॥ ಸಾಧ್ಯಾಭಾವವದವೃತ್ತಿ ಯತ್ರ ಮತೇ ಹೇತುಮದಂಶೇ ತು ಸಾವಚ್ಛೇದಕಾವಚ್ಛಿನ್ನಪರಮಿತಿ। ಅನ್ಯಥಾ ದ್ರವ್ಯಂ ವಿಶಿಷ್ಟಸತ್ವಾ
ದಿತ್ಯಾದಾವವ್ಯಾಪ್ತಿಃ। ತತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟಭಿನ್ನಾಯಾಂ ತತ್ರ ಸತ್ತಾಯಾಂ ಗುಣೇ ನ ದ್ರವ್ಯತ್ವಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರತೀತಿಸಿದ್ಧಾಯಾಃ ಸತ್ತಾನಿಷ್ಠ
ದ್ರವ್ಯತ್ವಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾಭಾವಾಧಿಕರಣತಾಯಾಃ ಸ್ವಾನುಯೋಗಿಸತ್ತಾನಿಷ್ಠಸಮವಾಯಿಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಧೇಯತಾನಿರೂಪಿ
೨೧ ತಾಧಿಕರಣತ್ವಾಭಾವನಿಷ್ಠಾವಚ್ಛೇದಕತಾನಿರೂಪಿತಾವಚ್ಛೇದಕತಾಶ್ರಯತ್ವೇನ ತದವಚ್ಛಿನ್ನತ್ವವಿರಹಾತ್ ಸ್ವಪದೇನ ತದುಪಾದಾನಾಸಂಭವಾತ್।
ತಥಾವಿಧಾಧಿಕರಣತಾಯಾಃ ವೃತ್ತಿತ್ವನಿಷ್ಠಾಧೇಯತಾನಿರೂಪಿತತಾಯಾಃ ನಾವಚ್ಛೇದಕತ್ವೇನ ತಥಾಭೂತಂ ಸ್ವಪದೇನ ಯತಃ ಸಾಧ್ಯತ್ವೇನಾಧಿಕರಣತಾನ
ವಚ್ಛಿನ್ನತ್ವೇನ ತದ್ಭಿನ್ನಾಯಾಸ್ತಥಾವಿಧಾಧಿಕರಣತಾಯಾಃ ಸತ್ವೇನ ತದ್ಭಿನ್ನತ್ವಾಭಾವಾತ್। ತಥಾ ಚ ಪಕ್ಷಂ ಗುಣೇಷು ಸತ್ತಾನಿಷ್ಠತಥಾವಿಧಾಧಿಕರಣ
ತಾಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯಾಸತ್ತ್ಯಾ ವಚ್ಛಿನ್ನತ್ವೇನ ತದ್ಭಿನ್ನಾಯಾಃ ಫಲತ್ವಾಭಾವನಿಷ್ಠಾಯಾಃ ತಥಾವಿಧಾಧಿಕರಣತಾಯಾ ಆಧೇಯಭೂತಾಭಾವಭಿನ್ನತ್ವ
ಸತ್ತೇನ ವಿಶಿಷ್ಟಸತ್ತಾಯಾಂ ಲಕ್ಷಣಾನ್ವಯಸಂಭವಾತ್। ನಚೈವಮಸಂಭವಃ ಸಂಬಂಧಾಂಶೇ ವಿಶೇಷಣಾವಚ್ಛಿನ್ನಮಾನನಿಷ್ಠತಥಾವಿಧಾಧಿಕರಣ ೧

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ఇతి [illegible] ౮౫